

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут архітектури та будівництва "ІФНТУНГ - ДонНАБА",

Кафедра архітектури і дизайну

Ридван Петро Михайлович

(прізвище, ім'я, по батькові)

УДК _____
(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Особливості проектування будинків-вставок в історично сформованому середовищі

(назва роботи)

Архітектура та містобудування

(назва освітньої програми)

191 Архітектура та містобудування

(шифр і назва спеціальності)

Ридван П. М.

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Кельба С.С к. арх., доцент кафедри АіД

Науковий керівник _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри архітектури і дизайну

проф. _____ Олексій ЯЩЕНКО

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

_____ Ященко О.Ф.

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2025
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

(повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут архітектури та будівництва "ІФНТУНГ - ДонНАБА",

Кафедра архітектури і дизайну

Освітній рівень магістр

Спеціальність 191 Архітектура та містобудування

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Олексій ЯЩЕНКО _____

« ____ » _____ 2025 рік

З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Ридван Петро Михайлович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Особливості проектування будинків-вставок в історично сформованому середовищі

керівник роботи, к. арх., доцент кафедри АїД Кельба С.С.,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від "6" жовтня 2025 року № 607/7

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Кельба С.С к. арх., доцент кафедри АіД		
II	Кельба С.С к. арх., доцент кафедри АіД		
III	Кельба С.С к. арх., доцент кафедри АіД		
IV	Кельба С.С к. арх., доцент кафедри АіД		

7. Дата видачі завдання _____

Календарний план

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Отримання та обговорення теми	16.12.2024-20.12.2024	
2	Опрацювання теми, дослідження теоретичних джерел	15.01.2025-03.03.2025	
3	Розробка теоретичної частини	03.03.2025-07.04.2025	
4	Аналіз території обраної для практичної частини	07.04.2025-21.04.2025	
5	Розробка практичної частини	21.04.2025-13.06.2025	
6	Повторний аналіз теоретичної частини побудований на основі практичного досвіду.	02.09.2025-29.09.2025	
7	Доопрацювання практичної частини	29.09.2025-10.11.2025	
8	Оформлення пояснювальної записки	10.11.2025-01.12.2025	
9	Оформлення практичної частини	01.12.2025-09.12.2025	
10	Перевірка записки на плагіат	10.12.2025	
11	Друк та підготовка	15.12.2025-19.12.2025	
12	Захист магістерської роботи	22.12.2025	

Студент _____

(підпис)

Ридван П. М. _____

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис)

Кельба С. С. _____

(прізвище та ініціали)

Зміст

Вступ

Розділ 1. Теоретичні Засади та Історичні Передумови Проектування Будинків-Вставок.

1.1. Історична Цінність Об'єктів Архітектури: Сутність та Принципи Набуття.

1.2. Вплив Регіональних та Географічних Факторів на Формування Архітектурного Середовища.

1.3. Будинок-Вставка в Історичній Забудові: Визначення, Місце та Типологія.

Розділ 2 Дослідження комплексних обмежень та аналіз чинників впливу на проектування будинку-вставки.

2.1. Фізичні та конструктивні обмеження ділянки в умовах щільної забудови.

2.2. Культурні та естетичні бар'єри: проблема дисонансу та «місцевого духу».

2.3. Нормативно-правове регулювання та законодавчі бар'єри.

2.4. Соціально-комунікативні аспекти та проблема публічної легітимізації проєктів.

Розділ 3 Основні Підходи та Методи Інтеграції Сучасної Архітектури в Історичне Середовище.

3.1. Стилiстичні методи інтеграції: тотожність, нюанс, контраст.

3.2. Робота з Висотними Лініями та Адаптація Масштабу.

3.3. Трансформація Форми та Використання Іноваційних Матеріалів у Вставках.

Розділ 4 Практичне Застосування Методів Проектування Вставки.

4.1. Аналіз Обраної Ділянки та Історичний Контекст Міста.

4.2. Концептуальні Рішення та Обґрунтування Вибору Стилiстичного Методу.

4.3. Архітектурне Проектування Будинку-Вставки.

Висновок

Використані джерела

Вступ

Розвиток людського суспільства супроводжується постійним зростанням вимог до міського середовища. Облаштування об'єктів міського середовища залежить від безлічі факторів: будівельних матеріалів, існуючих технологій, архітектурно-планувальних методів проектування міст, соціального ладу, економічної та демографічної ситуації. Таким чином, в ході історії та діяльності різних поколінь людей формувалися цілі міста, починаючи з особливими планувальними рішеннями, закінчуючи різноманітними архітектурними стилями, рішеннями та застосуванням, які утворюють унікальні для кожного міста архітектурні ансамблі.

Кожне історичне місто є важливим складником культурної спадщини та ідентичності суспільства. Воно відображає накопичені за століття архітектурно-художні та естетично-композиційні якості. Ці якості формують неповторний образ міста, який є важливим фактором його привабливості. Завдяки цьому місто має туристичний потенціал, а отже, може користуватися популярністю серед мандрівників, що, в свою чергу, позитивно впливає на економіку міста, стимулюючи розвиток місцевого бізнесу та створення нових робочих місць.

У сучасній містобудівній практиці спостерігається надмірна інтенсивність нового будівництва в історичних центрах міст, що може призвести до конфлікту між історичною забудовою та новими спорудами. Конфлікт не лише порушує візуальну гармонію міського простору, але й здатний зруйнувати історичний контекст, а інколи призвести до втрати культурної спадщини.

Важливим є розуміння, що архітектурне середовище є не лише відображенням минулого, але й важливим елементом формування майбутнього. Тому виникає потреба у зважених і обдуманих підходах при проектуванні в історичному місті заради уникнення негативних наслідків. Нові будівлі повинні сприяти соціальній інтеграції, культурному обміну та дотриманні зв'язку з історичними елементами міста. Важливо зберігати та підкреслювати історичну цінність навколишнього середовища.

Проте, незважаючи на актуальність та потреби, тема є недостатньо розкритою та залишається ускладненою різноманітними ситуаціями, що склалися в різних історичних містах. Тому розробити один ефективний метод проектування не є можливим. Необхідно провести комплексні дослідження, які б враховували не лише архітектурні та містобудівні аспекти, але й соціальні, культурні та екологічні чинники. Тільки такий підхід дозволить створити стійкі та гармонійні міські простори, які б поєднували в собі історичну спадщину та сучасні потреби мешканців.

Розділ 1. Аналіз

1.1 Історична Цінність Об'єктів Архітектури: Сутність та Принципи Набуття

Коли ми говоримо про історичне архітектурне середовище, то маємо чітко розуміти, що собою являє це середовище та як воно формувалося.

В ході людського існування та розвитку суспільства проминуло багато тисяч років, які склалися в довгу та насичену подіями історію. Ця історія прив'язана не лише до людей та визначних особистостей, але й до матеріальних об'єктів та творів, такі як інструменти, писемність, мистецькі артефакти. Серед важливих носіїв історії відносяться і будівлі та споруди: замки та інші оборонні споруди, храми та монастирі, маєтки та житлові будинки.

Багато з цих будівель набувають історичну цінність протягом усього свого існування, яка виходить за межі їхнього первісного функціоналу. Ця цінність є багатогранною: для одних це пам'ятні об'єкти, в яких відбувалися важливі події, для інших — це прояв мистецтва, що несе естетику та красу крізь віки. Таким чином, будівля стає культурною спадщиною, що відображає ідентичність суспільства та його минулий досвід.

На формування цієї цінності впливають різні фактори, серед яких можна виділити історичні події, методи будівництва та стилістику.

Коли ми говоримо про історичні події, які формують цінність архітектурного середовища, можна враховувати багато факторів. До цього можна відносити як дії окремих осіб (наприклад, правителів, архітекторів, містобудівників), так і колективні зусилля чи трагічні події (війни, катастрофи). Ці події часто призводять до виникнення будівель, які стають пам'ятниками певної епохи чи ідеології.

Приклад 1: Реконструкція Парижа (Барон Осман)

Доречним є згадування про Париж часів Другої імперії, коли місто зазнало масштабної реконструкції під керівництвом барона Жоржа-Ежена Османа (фр. Haussmann).

- Період: Реконструкція тривала приблизно з 1853 по 1870 роки.
- Стан до перебудови: До XIX століття Париж був середньовічним містом з хаотичною, надзвичайно щільною забудовою, вузькими, кривими вуличками, що сприяло антисанітарії, швидкому поширенню хвороб та ускладнювало військові маневри.
- Особливості перебудови: Це була повноцінна, радикальна перебудова міста, під час якої значну частину старих споруд було зруйновано. На їх місці були прокладені широкі прямі бульвари, уніфікована забудова

зведено у 6–7 поверхів (з характерними мансардними дахами), створені великі площі та парки.

- Цінність: Тодішні зміни не лише покращили інфраструктуру (водопостачання, каналізація, транспорт), але й сформували новий, монументальний образ міста, який ми бачимо сьогодні. Це приклад, де архітектурна цінність пов'язана з політичною волею та соціальною реформою, що створила абсолютно новий, але історично цінний, ансамбль.

Приклад 2: Відродження Риму (Папа Сікст V)

Ще одним прикладом впливу особистості на формування історичного середовища є перепланування Риму за часів Папи Сікста V (кінець XVI століття). Його програма була спрямована на перетворення Риму з хаотичного середньовічного міста на столицю Контрреформації.

- Особливості: Сікст V ініціював прокладання прямих радіальних проспектів, які не лише з'єднали основні базиліки та пам'ятники (створюючи паломницькі шляхи), але й встановили нову архітектурну ієрархію в місті.
- Цінність: Це був свідомий акт урбаністичного дизайну, який надав місту новий, бароковий вигляд і відновив його велич, використовуючи античні руїни як точки фокусу.

Приклад 3: Ідеологія та Законодавство (Ебенезер Говард)

Вплив окремої особи може бути і теоретичним, але мати значний архітектурний наслідок. Ідеолог Ебенезера Говарда (кінець XIX ст.) та його концепція "Міста-саду" (англ. Garden City) не була прямою перебудовою, але кардинально змінила планування передмість та нових міст.

- Особливості: Говард запропонував ідею самодостатніх міст з низькою щільністю забудови, оточених зеленим поясом, поєднуючи переваги міста та сільської місцевості.
- Цінність: Ця концепція прямо вплинула на забудову цілих регіонів і стала основою для сучасного зонування та планування, визначивши висоту та функцію нових житлових районів, які згодом самі стали історичною спадщиною.

Ці приклади ілюструють, що історична цінність може бути результатом не лише органічного старіння, але й цілеспрямованих, масштабних рішень, які стають невід'ємною частиною архітектурної спадщини.

Та найбільш вагомим історичним фактором, який дуже цінується серед архітекторів, є методи будівництва та інженерні підходи. Можна говорити про конструкції, інженерні підходи та стилістику цих будівель як окремо, так і в

сукупності для кращого пізнання цілої картини. Методи будівництва найбільше залежать від технологій та доступності матеріалів певної епохи.

Як приклад, можна навести систему аркбутанів та контрфорсів, яка була революційною для середньовічної готичної архітектури.

Собор Паризької Богоматері (Нотр-Дам де Парі) був одним із перших об'єктів у XII–XIII століттях, при будівництві якого використали цю систему. Ця конструкція, де зовнішні напів-арки переносили бічний розпір склепінь на опорні стовпи, дозволила зробити стіни значно вищими та тоншими. Центральний шпиль собору сягав 96 метрів, демонструючи можливості передової інженерії того часу.

Іншим прикладом технологічної домінанти є Вежа Єлизавети (відома як Біг-Бен) у Лондоні, будівництво якої було завершено у 1859 році. Хоча будівля є архітектурно неоготичною, її цінність для епохи індустріалізації полягала у розміщенні найточнішого у світі годинника у складній і високій (близько 96 метрів) кам'яній конструкції. Це стало символом промислової могутності та технічної точності Британської імперії, а її інженерна стійкість досі залишається об'єктом вивчення.

Проте розвиток технологій впливав на архітектуру та будівництво набагато ширшим чином — не тільки прямо, але й опосередковано, формуючи цілі міські ансамблі.

Гармата – це один із технологічних проривів, які мали надзвичайний вплив на історію в цілому і, як наслідок, на архітектурне середовище Європи. Поява потужної артилерії у XVI столітті, що активно використовувалася при штурмі замків, змусила перейти до нових бастионних оборонних систем (фортець типу "зірка").

З плином часу розвиток оборони призвів до утворення нових, масивних укріплень, які вміщали в собі цілі міста, що перебували під надійним захистом. Обмеження периметру цих укріплень призводило до потреби у ретельно продуманих планувальних системах із врахуванням критичної щільності забудови. Метою було максимально ефективно використати обмежений простір всередині фортечних стін, що й зумовило вертикальне зростання житлових будівель (5–7 поверхів). Таким чином, артилерія опосередковано була залучена у формування історичного середовища, створюючи унікальний європейський тип щільної міської забудови.

У подальшому, із розвитком технологій та змінами методів ведення війни, міста-фортеці отримали змогу розширитися за межі оборонних споруд, проте традиція щільного планування продовжувала існувати. На сьогодні старі фортеці та їхні внутрішні ансамблі заслужено вважаються історичними центрами міст, які невпинно розростаються.

Також одним із головних факторів, який робить архітектуру цінним надбанням історії є візуальне виконання, яке за минуле тисячоліття набуло різних стилів. Естетична та стилістична цінність є критично важливою складовою, оскільки будівлі виступають як частина мистецтва і віддзеркалення культурних ідеалів своєї епохи.

Архітектурний стиль – це не просто зовнішня прикраса, а візуальний код епохи, що відображає її світогляд, технологічні можливості та соціальні пріоритети. Наприклад, Готика (XII–XVI ст.) символізує прагнення до вертикалі та сакральне домінування, Бароко (XVII–XVIII ст.) виражає динамізм та монументальність влади, а Модернізм (XX ст.) втілює функціональність та відмову від зайвого декору. Збереження будівель у їхньому первісному або історично сформованому вигляді дозволяє наступним поколінням не лише візуально насолодитися визначними стилями минулого, але й вивчати історичні тенденції.

Для проекту будинку-вставки стилістика має подвійне значення: забезпечення контекстуальної гармонії та збереження цілісності ансамблю. Цінність історичного архітектурного ансамблю є вищою за цінність окремої будівлі, і вона полягає саме в його стилістичній єдності.

Таким чином, історичне архітектурне середовище є носієм комплексної цінності, що складається з історичних подій, технологічних досягнень та художньої стилістики. Саме усвідомлення цієї багатогранної цінності зумовлює необхідність регулювання та обмеження для нового будівництва і формує предмет дослідження будинку-вставки в історично сформованому середовищі.

На основі проведеного аналізу встановлено, що історичне архітектурне середовище є носієм комплексної, багатогранної цінності, яка виходить далеко за межі первісного функціонального призначення будівель. Ця цінність формується трьома основними, взаємопов'язаними складовими:

- Історична Цінність: Пов'язана з пам'яттю про визначні події (наприклад, реконструкція Парижа Османом) та вплив ключових особистостей на формування міської тканини.
- Технологічна Цінність: Забезпечується унікальними інженерними рішеннями та методами будівництва своєї епохи (наприклад, аркбутани готики або вплив артилерії на формування щільної європейської забудови).
- Естетична (Стилістична) Цінність: Полягає у художньому виконанні споруд, яке відображає культурні коди та стилі (готика, бароко, модернізм).

Саме усвідомлення цієї багатогранної цінності зумовлює необхідність регулювання, обмеження та контекстуально чутливого підходу для будь-якого

нового будівництва, що вводиться у сформований ансамбль. Це підтверджує важливість теми будинку-вставки для збереження спадщини.

1.2 Вплив Регіональних та Географічних Факторів на Формування Архітектурного Середовища

При проектуванні будинку-вставки підхід завжди формується від будівель, між якими буде побудований новий об'єкт. Це сприяє створенню об'єктів із унікальними фасадними рішеннями. Варто зазначити, що підхід формується із низки факторів, включаючи економічні, соціокультурні та містобудівні умови оточення. Тому початок вимагає комплексного аналізу контексту архітектурного середовища.

Проте ці умови та фрагменти оточення будуть уподібнюватися в певних культурних осередках. Саме тому підходи до будівництва суттєво різняться в глобальному масштабі. Наприклад, вимоги до висотності, матеріалів та збереження силуету в історичних центрах Європи будуть кардинально відрізнятися від норм та практик, прийнятих для будівництва будинку-вставки в містах США чи Східної Азії.

Європа

Коли ми говоримо про Європу, то будемо обговорювати міста, розташовані на цілому континенті, адже всупереч великій кількості країн та культур, більшість міст мають певні спільні містобудівні риси. Це пояснюється тісно переплетеною та взаємозалежною історією Європи, що сформувала єдину архітектурну традицію.

Однією із спільних рис європейських міст є домінування невисокої забудови в історичних центрах, яка може варіюватися від 1-2 поверхів, що становить близько 7.5 метрів висоти будинку, до 5-7 поверхів, що може сягати 25 метрів висоти. В рідкісних випадках, особливо у найбільш щільно забудованих мегаполісах, трапляються будинки на 8 поверхів, висота яких може досягати 29 метрів. Таким прикладом може слугувати Париж кінця ХІХ століття.

Одною із основних причин такої поверховості є історична необхідність оборони. Через періодичні військові конфлікти, які розгорялися на території Європи, важливим елементом міського планування була оборона. Це спонукало до створення захисних укріплень та стін, але це обмежувало вільний простір. Як наслідок, будівлі розміщали впритул, а забудова зростала вертикально для уміщення якомога більшої кількості населення на обмеженій території.

Другим фактором, який обмежував поверховість, були доступні будівельні матеріали та технології. На Європі міста почали з'являтися ще до нашої ери. У ті часи технології будівництва опиралися на доступні матеріали: дерево, камінь,

глина, цегла тощо. Будівництво житлових будинків з цих матеріалів мали певні інженерні обмеження та потребувало складних і дорогих конструкцій таких, як потовщення несучих стін на нижніх поверхах.

Разом із цим існувала функціональна недоцільність будувати вищі житлові споруди. Обмеження висоти житла до 7–8 поверхів було економічно оптимальним до масового впровадження ліфта, оскільки подальше збільшення висоти не виправдовувало б витрати на посилення конструкцій і створювало б незручності для щоденного використання мешканцями.

Але на відміну від житлових будівель, ставлення до сакральних споруд було особливим. Ці споруди будували значно вищими за інші, і їхня висота варіювалася від 20-30 метрів (невеликі парафіяльні церкви) до 60-160 метрів (готичні собори). Це надавало сакральним спорудам безумовної візуальної домінації у місті. Таке рішення приймалося з символічних причин, показуючи прагнення до небес та піднесення духу.

Ця значна висота ставала можливою завдяки спеціалізованим будівельним технологіям. Якщо житлові будинки обмежувалися простою кладкою, то для соборів застосовувалися складні інженерні рішення, зокрема, системи аркбутанів та контрфорсів у готичній архітектурі, які дозволяли перенести вагу склепінь на зовнішні опори. На відміну від житла, будівництво соборів було престижним проектом, фінансування якого не обмежувалося комерційною доцільністю.

Фото	Назва Споруди	Місто, Країна	Висота (орієнтовно)
	Ульмський собор	Ульм, Німеччина	161.5 м

	Кельнський собор	Кельн, Німеччина	157.4 м
	Руанський собор	Руан, Франція	151 м
	Страсбурзький собор	Страсбург, Франція	142 м
	Собор Святого Петра	Рим, Ватикан	136.6 м

	Собор Святого Павла	Лондон, Велика Британія	111.4 м
---	---------------------	----------------------------	---------

Окрім сакральних споруд, високими були і державні споруди, такі як ратуші та палаци. Висота основної будівлі зазвичай становила 15-30 метрів, але вежі ратуші могли сягати 100 метрів. Ці вежі мали не лише символічне, а й функціональне значення: вони служили оглядовими пунктами, містили міський годинник, а також були місцем зберігання міських привілеїв та скарбниці. Спорудження високої вежі Ратуші було фізичним вираженням права на самоврядування, яке місту надавалося такими статутами, як Магдебурзьке право у Центральній та Східній Європі.

Фото	Назва споруди	Місто, Країна	Висота Вежі (орієнтовно)
	Ратуша Брюсселя	Брюссель, Бельгія	96 м
	Палаццо Веккіо	Флоренція, Італія	94 м
	Дзвіниця Св. Марка	Венеція, Італія	98.6 м

	Вежа Ратуші у Львові	Львів, Україна	65 м
	Ратуша Мюнхена (Нова)	Мюнхен, Німеччина	85 м

Усе це створювало чітку архітектурну ієрархію у міському пейзажі. Ця ієрархія була закріплена не лише звичаєм, але й давніми законами. Ще в часи Стародавнього Риму існували обмеження висоти для житлових будинків, спрямовані на забезпечення безпеки, але також на підтримку контролю над забудовою. У Середньовіччі та пізніше міські статuti та укази забезпечували, щоб нова забудова не загороджувала вид на ключові сакральні чи державні споруди. Ця традиція правового захисту візуальної домінанти історичних об'єктів збереглася і дотепер у багатьох європейських містах у вигляді обмежень на будівництво нових висотних споруд з ціллю захисту панорамних або конусних видових точок.

Також варто зазначити, що такі матеріали, як камінь та цегла, є досить довговічними, що дозволило багатьом спорудам протриматися кілька століть, а подекуди і кілька тисячоліть. Це посприяло в збереженні будівель у первісному вигляді з мінімальними змінами.

Найбільше вцілілими є визначні сакральні та державні споруди, храми та маєтки:

- Нотр-Дам де Парі (Франція, Середньовіччя)
- Собор Святого Петра (Ватикан, Ренесанс)
- Пантеон у Римі (Італія, Античність) — приклад найдавнішого, майже ідеально збереженого кам'яного купола.
- Колізей (Рим, Італія, Античність)
- Брюссельська ратуша (Бельгія, Середньовіччя) — приклад високої державної споруди, що зберегла свій оригінальний готичний вигляд.

Проте і звичайним житловим забудовам також приділяють достатньої уваги. Завдяки їхній довговічності та цінності, значна частина історичного житлового фонду зберігається і охороняється:

- Львівські кам'яниці (Україна) — приклади ренесансного та барокового житла на площі Ринок.
- Паризькі османівські будинки (Франція) — приклади уніфікованої 6-7 поверхової забудови XIX століття, що формує цілісний архітектурний ансамбль.
- Брюгге (Бельгія) — майже повністю збережений середньовічний центр, де малоповерхове житло є невід'ємною частиною історичного пейзажу.
- Старе місто Праги (Чехія) — комплекс готичних та барокових житлових будинків, які збереглися завдяки мінімальним руйнуванням під час війн.

Саме завдяки цьому рівню збереження — як монументальних, так і рядових будівель — підходи до будівництва будинку-вставки в Європі потребують глибокого аналізу архітектурного ансамблю. Цей аналіз включає:

1. Врахування стилів сусідньої забудови та гармонійну інтеграцію нової будівлі, стилістично прив'язавши її до території.
2. Дотримання висотності, щоб нова будівля не порушила загальноєвропейську традицію лінії дахів історичного району.

Ці вимоги часто закріплені місцевими законами про охорону культурної спадщини та муніципальними будівельними кодексами, що захищають не лише окремі пам'ятки, а й цілісність історичного міського силуету.

Східна Азія

В країнах Східної Азії підхід до будівництва в історичному середовищі кардинально відрізняється від європейського. На такі відмінності вплинули кліматичні умови, довгий період ізольованості, культурні та політичні погляди, релігійні переконання та, що найбільш суттєво, природні чинники і військові конфлікти.

Однією із поверхневих, але визначальних відмінностей полягає в матеріалі. Мешканці Азії надавали перевагу дереву як основному матеріалу для будівництва житлових споруд, що є вагомим чинником, адже має вплив на багато факторів.

Через свою недовговічність та вразливість до пожеж, дерев'яні будинки було необхідно періодично ремонтувати. Інколи доводилося повністю перебудовувати будинок, замінюючи всі застарілі матеріали. У Японії та Кореї це навіть стало частиною культурної філософії, де акцент робився не на довговічності самої структури, а на неперервності традиції та майстерності.

Також це впливало і на планування міст. У Китаї та Японії поширеним було регулярне планування (наприклад, сітка вулиць у Пекіні або Кіото), але на відміну від Європи, у якій була щільна забудова та продумане використання кожної вільної ділянки землі через обмеження фортечними стінами, забудова була вільною, а будинки не примикали один до одного.

На це було кілька причин:

1. Безпека (Пожежі): Основною причиною була безпека від пожеж, адже вогонь швидко поширювався б за тісної забудови дерев'яних будинків. Для цього було необхідно дотримуватися безпечних дистанцій між спорудами.
2. Сейсмічна активність (Японія, Корея): Низьке та легке дерев'яне будівництво краще витримувало часті землетруси, а відстань між будинками запобігала їхньому взаємному руйнуванню при падінні.
3. Воєнні Конфлікти: В історичній Європі війни часто точилися за фортечні стіни, змушуючи населення щільно концентруватися всередині. Натомість у Східній Азії, хоча великі війни траплялися, значні руйнування, особливо у Китаї, відбувалися як від зовнішніх вторгнень (монгольські завоювання), так і від внутрішніх повстань та громадянських воєн. Це призводило до частого повного знищення та подальшої відбудови значних частин міст (особливо дерев'яних), що унеможлиблювало такий рівень багатівікового накопичення кам'яного фонду, як у Європі.

Таким чином, комбінація дерева, землетрусів та руйнівних конфліктів сформувала традицію низької, розрідженої та відновлюваної забудови, яка кардинально відрізняється від європейської.

Також з дерева будували і храми, але у випадку з храмами зародилася ціла філософія, пов'язана з періодичним оновленням. Ця філософія, особливо виражена в Японії, полягає у збереженні форми та майстерності, а не матеріального віку. Оновлення храму являє собою повне розбирання та подальшу перебудову із нових свіжих матеріалів на основі оригінальних креслень.

Ця традиція є унікальним явищем, притаманним для східноазійської культури, і її історична давність сягає понад 1300 років (перші задокументовані приклади датуються VII століттям н.е.). Це підкреслює пріоритет неперервності духовної традиції над матеріальною довговічністю. Важливо зазначити, що більшість історичних храмів, таких як Хорю-дзі чи Тодаї-дзі, відбудовуються нерегулярно — лише після стихійних лих чи військових руйнувань, або в міру необхідності. Винятком є Святилище Ісе Дзінгу (Ise Jingu), для якого встановлено суворий 20-річний цикл відбудови. Цей унікальний фіксований цикл, що триває понад 60 разів, робить Ісе найяскравішим прикладом такого підходу.

Назва Храму	Країна	Дата Заснування (орієнт.)	Цикл Перебудови	Кількість Циклів Оновлення
Святилище Ісе Дзінгу (Ise Jingu)	Японія (Ісе)	Близько V ст. н.е.	Фіксований: кожні 20 років	Перевищує 60 циклів, демонструючи неперервність традиції
Хорю-дзі (Hōryū-ji)	Японія (Нара)	607 р. н.е.	Нерегулярний (після пожеж/старіння)	Вважається найдавнішою дерев'яною спорудою у світі; елементи регулярно замінювалися, але повного циклічного знесення немає.
Храм Тодаї-дзі (Tōdai-ji)	Японія (Нара)	VIII ст. н.е.	Нерегулярний (після воєн/катастроф)	Великий Зал Дзвіниці був двічі знищений вогнем (у X та XVI ст.) та відбудований, що ілюструє відновлення після руйнування.
Кійомідзу-дера (Kiyomizudera)	Японія (Кіото)	778 р. н.е.	Нерегулярний (реставрація)	Основні конструкції, які ми бачимо, датуються XVII ст. і проходять реставрацію в міру необхідності.

Незважаючи на існування таких історичних храмів, характер навколишньої забудови кардинально відрізняється залежно від міста та його містобудівної політики:

1. У великих мегаполісах (Токіо, Шанхай, Сеул): Більшість довколишньої території не зберігає своєї історичної подоби. Причиною цього стало недовговічність дерева, висока інтенсивність сучасного розвитку та перехід на сталь і бетон. Тому за межами храмів, які часто є "історичними островами", можна побачити сучасні висотні будинки, виконані в сучасному стилі архітектури.
2. У стародавніх столицях (Кіото, Нара): Ситуація відрізняється. Тут муніципальна влада запровадила суворі обмеження висотності (часто до 12-15 метрів) для житлової та комерційної забудови, щоб захистити

традиційний пейзаж і зберегти візуальну домінанту храмів та пагод. У цих містах, незважаючи на сучасні матеріали, довколишня забудова навмисно зберігає низький профіль, стилістично прив'язуючись до історичного середовища.

З ходом історії та зростанням населення у Східній Азії відбувалися суттєві зміни у міському плануванні, зокрема посилювалося ущільнення забудови.

Основним фактором зростання щільності забудови в Китаї стало зростання населення у період Династії Цін (XVII–XX ст.). Це призвело до більш ретельного та компактного планування. Також у цей період активізувалися торгові зв'язки із тогочасною Європою, що призвело до поширення західних технологій та культури, включно із використанням нових будівельних матеріалів (цегла, камінь).

До прикладу можна згадати про Лілун (Лі-лун) у Шанхаї, де почали з'являтися квартали із багатопверховим житлом у XIX столітті. Ці будинки, відомі як Шикумень (Shikumen), були тісно побудовані одне до одного. Вони являли собою гібрид традиційного китайського планування внутрішніх двориків (Сіхеюань) та європейської рядової забудови, але вже з використанням цегли та каменю. Це був один із наслідків зростання населення та безпосереднього архітектурного впливу Європи.

Гірше становище було у Японії. У великих містах через обмеженість простору та високу вартість землі почала розвиватися щільна забудова нага-я. Нага-я — це довгі, тісно розташовані дерев'яні багатоквартирні будинки. Вони були дерев'яними, і через щільність ризик пожежі був надзвичайно високим, але гостра економічна криза та необхідність розміщення робочого класу диктували свої правила, вимушено ігноруючи традиційні вимоги пожежної безпеки.

Кардинальні зміни у плануванні відбувалися після великих катастроф.

Деякі катастрофи, такі як Великий землетрус Канто 1923 року в Японії (зруйнував Токіо та Йокогаму), призводили до масових змін. Руйнування продемонструвало повну нездатність традиційної дерев'яної та щільної забудови протистояти подвійній загрозі (землетрус та подальша пожежа). Це стало каталізатором для впровадження:

1. Західних будівельних норм (включно із обов'язковою сейсмостійкістю).
2. Стійкіших матеріалів (бетон, сталь) у масовому будівництві.
3. Нових містобудівних планів (розширення вулиць, створення пожежних розривів).

Як наслідок, у центральних районах почалося більше ущільнення міст за рахунок суцільної забудови з бетону та сталі, яка згодом еволюціонувала у сучасні висотні кластери, про які ми говорили раніше. Цей процес кардинально

відрізнявся від повільної, органічної еволюції європейських міст, оскільки він був вимушеним і прискореним через катастрофу.

Північна Америка (США та Канада)

На відміну від багатотисячолітньої історії міст Європи та Азії, міське архітектурне середовище Північної Америки почало формуватися лише в період європейської колонізації, починаючи з XVI–XVII століть.

Перші європейські колонізатори (переважно з Великої Британії, Франції та Нідерландів) зіткнулися з великою кількістю дерева та необхідністю швидкого будівництва. Це визначило домінуючий матеріал.

1. Дерево як основний матеріал: Завдяки надлишку лісів, дерево стало основним, економічно найвигіднішим та найшвидшим у використанні матеріалом. Хоча в районах, де був доступний камінь (наприклад, Нова Англія), зводилися кам'яні будівлі, загалом переважала дерев'яна забудова.
2. Спрощення Стилів: Архітектурні стилі (наприклад, Георгіанський, Федеральний) імпортувалися з метрополій (Британія, Франція). Однак вони були значно спрощені порівняно з європейськими зразками. Це виражалося у меншій деталізації фасадів, відмові від складних різьблень і багатого декору.
3. Пріоритет Функції: Люди, які переселялися на нову землю, були схильні більше робити акцент на створенні своєї зони комфорту, яка була виражена у просторіших внутрішніх інтер'єрах та функціональності. Фасади, як елементи публічної репрезентації, були важливі, але поступалися практичності.

Ключовою відмінністю, що кардинально відрізняє містобудування Північної Америки від Європи, є практична відсутність значної оборонної інфраструктури (фортечних стін), що обмежувала б ріст міст.

- У Європі міста росли вертикально через обмеження стінами. У Північній Америці міста, за винятком невеликих фортів, одразу розвивалися горизонтально.
- Це дозволило містам приймати квадратно-сітчасте планування (grid plan), що було легше реалізувати на великих, незабудованих територіях і яке полегшувало розподіл землі.

Як наслідок, історична забудова Північної Америки є переважно низькоповерховою, розрідженою (будинки не примикають один до одного) і формує значно менш щільний архітектурний ансамбль, ніж у більшості старих європейських центрів.

Серед міст, заснованих у період XVII–XVIII століть, які досі зберігають своє історичне ядро, варто виділити:

- Бостон (США): Заснований у 1630 році, є одним із найстаріших міст США. Його історичні райони (наприклад, Бікон-Хілл) досі демонструють щільну, але низьку забудову з цегли та дерева, що наслідуює британські колоніальні стилі.
- Філадельфія (США): Заснована у 1682 році. Це місто було першим прикладом широкого використання сітчастого планування (grid plan), що підкреслювало пріоритет горизонтального розширення над вертикальним у Новій Світі.
- Монреаль (Канада): Заснований у 1642 році як французький форпост. Його старий центр (Vieux-Montréal) зберіг кам'яні будівлі, що нагадують про європейські традиції, але із значно меншою висотою, ніж їхні французькі аналоги.

На відміну від Європи, де вертикальне зростання було обумовлено історичним тиском стін та обмежено технологіями ліфта, міста Північної Америки пережили радикальний та швидкий стрибок у висоту наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття. Цьому сприяли три ключові фактори, які кардинально відрізняються від європейського досвіду:

1. Нові Технології та Матеріали

Перехід від несучих кам'яних стін до сталевих каркасів (сталевих скелетів) був вирішальним.

- Винахід та впровадження безпечного пасажирського ліфта (Е. Г. Отіс, 1853 р.), а також поява сталевих балок як основного несучого елемента, повністю зняли технологічне обмеження висоти.
- Ліфт вирішив функціональну проблему (людський фактор), тоді як сталевий каркас вирішив структурну проблему (не потрібно потовщувати стіни на нижніх поверхах), зробивши економічно вигідним будівництво значно вищих будівель.

2. Економічна Мотивація та Вартість Землі

Швидкий економічний ріст, бурхлива індустріалізація та необмежена капіталістична конкуренція призвели до надзвичайно високої вартості землі у фінансових центрах (особливо Нью-Йорк та Чикаго).

- Будівництво вгору стало єдиним способом максимізувати прибуток від невеликої ділянки землі в центральному діловому районі (Central Business District - CBD).

3. Містобудівна Філософія

На відміну від європейських міст, де історична влада десятиліттями захищала візуальну домінуючість соборів та палаців, в американських містах (за

винятком поодиноких випадків) не існувало такої жорсткої правової традиції захисту історичного силуету.

- Міста розглядалися як динамічні, постійно змінювані системи. Це дозволило новим хмарочосам швидко затінити та повністю змінити вигляд колоніальної та федеральної забудови.

Таким чином, Північна Америка, маючи історичні корені в низькій європейській забудові, стала піонером та світовим лідером у висотній забудові, що призвело до створення радикально двошарового міського середовища (низька історична забудова та кластери хмарочосів).

Зосередження хмарочосів у фінансових центрах призвело до того, що історичне середовище Північної Америки стало складатися з двох кардинально відмінних типів забудови: низької колоніальної та ранньої висотної.

1. Ранні Хмарочоси як Архітектурна Спадщина

На відміну від європейських міст, де історична забудова обмежується 7–8 поверхами, в американських центрах (особливо в Чикаго та Нью-Йорку) історична спадщина включає споруди заввишки 10–20 і більше поверхів, збудовані на початку ХХ століття.

- Приклади історичних висотних будівель:
 - Флетайрон-білдінг (Flatiron Building) у Нью-Йорку (1902 р., 22 поверхи).
 - Перший Чиказький хмарочос (Home Insurance Building) (1885 р., 10 поверхів) — хоч і знесений, але символізує початок ери висотності.
- Ці будівлі зведені за допомогою сталевого каркаса та представляють важливі етапи розвитку архітектурних стилів (неоготика, ар-деко, Школа Чикаго). Вони офіційно визнані історичними пам'ятками та охороняються законом.

2. Будинки-Вставка в Умовах Високої Історичної Забудови

Це створює унікальні виклики для будинку-вставки у США, які кардинально відрізняються від європейських:

Аспект	Європа (Париж, Львів)	США (Нью-Йорк, Чикаго)
Висота оточення	Домінує низька висота (4–7 поверхів)	Може бути низька колоніальна або висока (10–20+ поверхів)
Основна вимога	Не перевищувати загальну лінію дахів	Аналіз ієрархії: Будинки-вставка має поважати як низьку історичну забудову, так і масштаб хмарочоса-сусіда."

Виклик для фасаду	Гармонійна інтеграція, імітація або контраст із класичними орнаментами	Потреба у значно більшому масштабі елементів фасаду та вертикальності дизайну, щоб ""вписатися"" між висотними будівлями.
-------------------	--	---

Проектувальнику будинку-вставки в історичному діловому районі США доводиться враховувати не лише стиль, а й масштаб та освітленість.

1. Масштаб: Фасад вставки повинен мати достатній вертикальний акцент, щоб не виглядати "загубленим" між масивними стінами високих сусідів.
2. Світло та Повітря: Проблема, яка майже не існує у низькій європейській забудові, є критичною в США: високі сусідні будівлі можуть повністю затінити ділянку. Це змушує проєктантів використовувати складні інженерні рішення для забезпечення природного світла та дотримуватися суворих норм щодо інсоляції.

Таким чином, якщо в Європі головна мета — збереження рівномірності, то в історичних центрах США завдання полягає у створенні зв'язної архітектурної тканини між двома архітектурними епохами, які кардинально відрізняються одна від одної за висотою та матеріалами.

Висновок

Аналіз підходів до проєктування будинку-вставки у різних культурних осередках демонструє, що умови оточення кардинально відрізняються і формуються насамперед історичними, технологічними та правовими чинниками.

1. Європа: Довговічність та Єдність Силуету

Критерій	Характеристика	Вплив на Будинок-Вставку
Густина Забудови	Дуже висока. Щільна, рядова забудова (через фортечні стіни).	Обмеженість простору, складність фундаменту, тісне примикання до сусідів.
Висота Житла (Історична)	Середня (5–8 поверхів). Обмеження ліфтом та товщиною несучих стін.	Суворі вимоги не перевищувати встановлену лінію дахів (20–25 м).
Вертикальна Домінанта	Сакральні та Державні Споруди (100–160 м).	Існує правовий захист видових точок (конуси видимості), що обмежує забудову на певній відстані від домінант.
Стиль та Матеріал	Довговічність (камінь, цегла). Збереження	Необхідність аналізу стилю та інтеграції фасаду з

	ансамблю протягом століть.	класичною або історичною орнаментикою сусідів.
--	----------------------------	--

2. Східна Азія (Японія/Китай): Філософія Оновлення та Полярність

Критерій	Характеристика	Вплив на Будинок-Вставку
Густина Забудови	Історично низька/розріджена (через пожежі та сейсміку). Сучасні мегаполіси — надвисока.	Полярна ситуація: У Кіото — низька щільність, у Токіо — висока щільність між хмарочосами.
Висота Житла (Історична)	Дуже низька (1–3 поверхи). Дерево, сейсміка.	У стародавніх містах (Кіото) — абсолютні обмеження висоти (12–15 м) для збереження пейзажу.
Вертикальна Домінанта	Традиція оновлення (дерево) та сучасні хмарочоси (сталь/бетон).	Унікальна ситуація: захист храмів від висотності (Кіото) кардинально відрізняється від ситуації у Токіо, де храм є ""островом"" серед висотної забудови.
Стиль та Матеріал	Тимчасовість (дерево) vs. Агресивна Модернізація (сталь, бетон).	У більшості центрів стилістичний аналіз зосереджується на сучасному контрасті, а не на класичній інтеграції.

3. Північна Америка: Технологічний Стрибок та Подвійний Масштаб

Критерій	Характеристика	Вплив на Будинок-Вставку
Густина Забудови	Історично низька (горизонтальне сітчасте планування). Сучасні CBD — надвисока.	Високий ступінь доступності для нових забудов.
Висота Житла (Історична)	Низька колоніальна (3–4 поверхи), але поруч є ранні хмарочоси (10–20+ поверхів) як історична спадщина.	Проектант повинен інтегруватися між двома кардинально відмінними епохами висотності та масштабу.
Вертикальна Домінанта	Комерційні Хмарочоси (понад 100 м) — домінують з кінця XIX ст.	Необхідність створення фасаду, який має достатній вертикальний масштаб і візуальну вагу, щоб існувати

		між масивними висотними сусідами.
Стиль та Матеріал	Спрощені колоніальні стилі, пізніше — Сталевий Каркас.	Акцент на структурному та функціональному інтегруванні (освітленість), а також стилістичне посилення на американський ар-деко чи Школу Чикаго, якщо сусід є раннім хмарочосом.

Таким чином, якщо в Європі головний виклик для будинку-вставки — збереження рівномірної лінії дахів у кам'яному ансамблі, то в Східній Азії — це боротьба між традицією та модернізацією, а в Північній Америці — необхідність інтеграції в середовище, де висота сама по собі є історичною спадщиною.

1.3 Будинок-Вставка в Історичній Забудові: Визначення, Місце та Типологія

Проте не всі споруди та архітектурні ансамблі вдається зберегти через різні обставини. Незважаючи на їхню культурну та історичну цінність, будинки інколи руйнуються без можливості повного відновлення.

Причини Втрати Історичної Забудови:

1. Стихійні Лиха та Катастрофи

Історична забудова, особливо та, що побудована з традиційних матеріалів, вразлива до природних явищ, вимагаючи негайного втручання або кардинальних рішень щодо відбудови.

- Пожежі (Випадок Нотр-Дам, Париж): Навіть найвизначніші кам'яні споруди залишаються під загрозою. Наприклад, пожежа у Соборі Паризької Богоматері у 2019 році призвела до повного обвалення даху та шпиля. Хоча це не створило порожньої ділянки для "вставки", це стало глобальним прецедентом, який вимагав складного рішення: відбудувувати історично автентичним методом чи інтегрувати сучасні конструктивні елементи.
- Сейсмічна активність (Землетрус в Аквілі, Італія): Часті землетруси, як-от землетрус 2009 року в Аквілі та її історичних містечках, призводять до повного руйнування цілих історичних кварталів. У цьому випадку, необхідність дотримання сучасних сейсмічних норм у зоні ризику унеможливорює просте відтворення оригінальних неармованих конструкцій і часто відкриває дискусію про доцільність сучасних вставок або глибокої модифікації вигляду.

2. Людський Фактор та Зношеність

Значна частина історичного фонду втрачається через недостатній догляд, відверте нехтування або економічну недоцільність. Руйнування може бути раптовим і трагічним.

- Недостатній догляд (Обвалення в Одесі): Яскравим прикладом нехтування є періодичні обвалення історичних будівель в Одесі (Україна) протягом останніх десятиліть. Недостатній догляд за фундаментом та інженерними мережами, особливо в щільній історичній забудові, призводить до того, що споруди, які простояли понад 100 років, раптово руйнуються, залишаючи порожні прогалини в історичних кварталах. Такі ситуації створюють нагальну потребу вирішити: будувати копію чи сучасну вставку. (Див. посилання на місцеві дослідження та новини).
- Свідома руйнація: У деяких випадках, історичні об'єкти свідомо зносяться для комерційної забудови, що призводить до втрати ідентичності (наприклад, суперечливі знесення старих кварталів у США та Китаї у XX столітті).

3. Наслідки Воєнних Дій

Найбільш руйнівним чинником втрати історичної спадщини є воєнні конфлікти, які створюють масові порожні ділянки.

- Масові Руйнування (Друга світова війна): Бомбардування під час Другої світової війни стерли з лиця землі цілі історичні центри (наприклад, Дрезден, Варшава). Після війни постало ключове питання: відбудувати "як було" (Варшава) чи будувати сучасні вставки та нові райони (як це часто відбувалося у Німеччині).
- Сучасні Конфлікти (Російська агресія в Україні): Агресія Російської Федерації проти України з 2022 року призвела до безпрецедентного руйнування культурної спадщини. Обстріли тилкових міст (Харків, Одеса, Чернігів, Київ) регулярно пошкоджують та руйнують окремі будівлі в історично сформованих районах. Ці руйнування створюють чітко окреслені ділянки для "вставок" у живому архітектурному ансамблі. Таким чином, актуальність дослідження будинку-вставки в Україні є найвищою, оскільки рішення, що будуть прийняті сьогодні, визначать візуальний образ міст на наступні століття.

Коли через ці події будинки руйнуються, залишається вибір між двома основними підходами: консервативне відновлення (реконструкція, реставрація) та інтеграція нового (будинок-вставка). Це багатосторонній напрямок, де з одного боку стоїть мета збереження історичної пам'яті та масштабу кварталу, а з другого — потреба у сучасній архітектурі, яка задовольняє актуальні функціональні, енергоефективні та конструктивні вимоги.

Ситуація, коли в архітектурному ансамблі виникає порожня ділянка (infill site), створює унікальний виклик, що вимагає балансу між збереженням минулого та формуванням майбутнього. Саме тут актуалізується концепція будинку-вставки — новозбудованої споруди, яка інтегрується у сформований історичний ряд.

1. Методологія: Контекстуальний Аналіз

Успішна інтеграція будинку-вставки починається з глибокого контекстуального аналізу, метою якого є не копіювання, а гармонійний діалог із оточенням. Аналіз включає:

- **Масштаб та Ритм:** Визначення горизонтальних та вертикальних пропорцій сусідніх фасадів, висоти карнизів та ліній дахів. Успішна вставка повинна підтримувати ці ключові елементи, щоб не порушити загальний силует вулиці.
- **Матеріал та Текстура:** Вивчення домінуючих будівельних матеріалів (наприклад, червона цегла, світлий камінь, штукатурка) та їхньої текстури, щоб новий об'єкт візуально не дисонував.
- **Стилістичний Діалог:** Вибір між мімікрією (наслідування стилю, часто небажано для сучасної архітектури) та контрастом. У сучасній архітектурній практиці перевага надається контрасту, який є тактовним, відрізняючи нове від старого, але поважаючи масштаб.

2. Технології та Сучасні Матеріали

На відміну від історичних будівель, сучасний будинок-вставка використовує новітні технології, що дозволяють досягти сейсмостійкості, енергоефективності та довговічності, які були недоступні в минулому.

- **Конструкції:** Використання залізобетону та сталевих каркасів дозволяє будувати конструктивно незалежно від старих сусідів, мінімізуючи навантаження на існуючі фундаменти.
- **Фасадні Системи:** Застосування сучасного скла, металевих панелей або високотехнологічної цегли (ручної роботи, що імітує історичну) дозволяє архітектору створити фасад, який є сучасним за естетикою, але відповідає історичній палітрі.

3. Сучасні Стилістичні Підходи

Сучасні архітектори, працюючи над вставками, часто обирають стилістику, яка демонструє відповідальний мінімалізм або критичний регіоналізм. Вони прагнуть створити будівлю, яка є однозначно сучасною, але "говорить" однією мовою з контекстом.

- Критичний Регіоналізм: Підхід, що вимагає використання геометрії, матеріалів або типології, характерних для конкретного місця, але переосмислених у сучасному ключі.
- Контраст Масштабів: Використання великих, чистих скляних або кам'яних площин, які контрастують з дрібною деталізацією історичних фасадів, але при цьому дотримуються їхньої загальної висоти.

4. Практичний Приклад: Український Досвід

Серед архітекторів, які активно працюють у напрямку інтеграції сучасної архітектури в історично сформоване середовище, варто відзначити Олега Дроздова (Drozдов & Partners) та його практику.

- Роботи Дроздова, особливо у Харкові, часто демонструють, як можна застосовувати сучасні форми та матеріали (скло, бетон, метал) у щільній забудові, створюючи чистий, мінімалістичний контраст, який, однак, підтримує масштаб та ритм вулиці.
- Такий підхід є особливо важливим для України, де руйнування внаслідок війни створюють численні ділянки для будинку-вставки. Він ілюструє, що відбудова не обов'язково означає копіювання, а може бути шансом для створення якісної, сучасної, але контекстуально поважної архітектури.

Таким чином, будинок-вставка на сьогодні є ключовим інструментом для заповнення історичних прогалів і відображає архітектурну зрілість суспільства, здатного шанувати минуле, дивлячись у майбутнє.

Розділ 2. Дослідження комплексних обмежень та аналіз чинників впливу на проектування будинку-вставки.

Проектування та будівництво будинку-вставки в історично сформованому середовищі є одним із найскладніших завдань у сучасній архітектурній практиці. На відміну від будівництва на незабудованих територіях (greenfield), інтеграція нового об'єкта (вставки) у вже існуючий ансамбль вимагає вирішення низки фундаментальних протиріч та складних обмежень.

Саме тому ретельний, багатовекторний аналіз місцевості (контекстуальний аналіз) перед початком проектування є не просто рекомендацією, а критичною необхідністю. Аналіз дозволяє ідентифікувати та мінімізувати потенційні ризики, які можуть виникнути на етапі проектування, будівництва та подальшої експлуатації.

2.1 Фізичні та конструктивні обмеження ділянки в умовах щільної забудови.

Проектування будинку-вставки починається з огляду розміру та розташування ділянки у щільно сформованому історичному середовищі. Ці обмеження прямо впливають з того факту, що нова будівля мусить розміститися на вузькій, часто нестандартній ділянці, затисненій між двома існуючими історичними спорудами.

Проектування будинку-вставки в умовах щільної історичної забудови починається з вирішення складної геометричної головоломки, де кожен квадратний метр площі має надзвичайну цінність. Найбільшим фізичним обмеженням є критичний дефіцит простору, який диктує жорстку внутрішню логіку будівлі. Головним викликом тут стає організація вертикальних комунікацій — сходових кліток та ліфтових шахт. Ці елементи самі по собі займають значну частину поверху, суттєво зменшуючи площу, яку можна використати під основну функцію (житлову або комерційну). Проте їх наявність є безальтернативною: згідно з сучасними вимогами інклюзивності, ліфти є обов'язковими для забезпечення безперешкодного пересування осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, що додає ще один жорсткий габаритний елемент у і без того стиснутий план поверху.

Ситуація ускладнюється суворими нормами пожежної безпеки, які регулюють типи сходових кліток. У багатьох випадках архітектор зобов'язаний проектувати незадимлювані сходові клітки, які, залежно від типу, потребують специфічних інженерних рішень. Деякі типи таких конструкцій передбачають прямий доступ до свіжого повітря через відкриті балкони або лоджії, а інші мають обов'язково забезпечуватися природним освітленням через вікна у зовнішніх стінах. В умовах вузької ділянки, де будівля фактично затиснута між двома «глухими» стінами сусідів, знайти місце на обмеженому фасаді для вікна сходової клітки — це архітектурне завдання надвисокої складності. Це змушує

проектанта обирати між освітленням основних кімнат та виконанням безпекових норм для евакуаційних шляхів.

Паралельно з вертикальними комунікаціями виникає проблема розміщення так званих «мокрих зон» — сантехнічних вузлів, кухонь та каналізаційних стояків. Згідно з Державними будівельними нормами (ДБН), ці зони повинні розташовуватися у суворій послідовності одна над одною, що створює жорстку вертикальну «вісь», яка проходить крізь усю будівлю. У вузьких вставках архітектор змушений групувати ці вузли поблизу сходово-ліфтового ядра, щоб максимально вивільнити простір вздовж фасадів. Будь-яка помилка в аналізі розміщення цих зон на етапі передпроектних досліджень може призвести до неможливості функціонування будівлі або грубого порушення санітарних та експлуатаційних норм.

Ще одним критичним фізичним обмеженням є дефіцит природного освітлення, що зумовлений конфігурацією ділянки. У переважній більшості випадків будинок-вставка має лише два активні фасади — передній (вуличний) та задній (дворовий). Бокові стіни, як правило, є брандмауерними (глухими) і впритул примикають до сусідніх забудов, що повністю виключає можливість встановлення вікон на цих сторонах. Це призводить до виникнення глибоких «темних зон» у середині будинку. Кімнати, розміщені в глибині такої будівлі, фактично позбавлені прямого сонячного світла, що робить їх непридатними для житлових функцій без використання специфічних прийомів, як-от світлові ліхтарі у даху або створення внутрішніх світлових двориків (атріумів). Такий «тунельний» характер освітлення значно обмежує глибину забудови та вимагає від архітектора віртуозного володіння простором, аби кожне приміщення відповідало вимогам інсоляції.

Нарешті, фізичні обмеження виходять за межі самої будівлі та стосуються безпосередньо процесу її зведення. Масштабні труднощі виникають через неможливість розгортання повноцінного будівельного майданчика. Місце настільки обмежене, що часто немає можливості встановити баштовий кран або розмістити допоміжну техніку для підйому великогабаритних матеріалів. Це змушує підрядників використовувати малу механізацію, ручну працю або монтувати підйомні механізми безпосередньо на конструкції майбутньої будівлі. Кожен підвезений матеріал має одразу монтуватися «з коліс», оскільки місця для складування на ділянці просто не існує. Такі фізичні обставини суттєво впливають на вибір конструктивної схеми будівлі — перевага часто віддається монолітному залізобетону або легким сталевим конструкціям, які можна монтувати в умовах обмеженого маневру техніки.

Продовжуючи аналіз фізичних викликів, необхідно окремо зупинитися на одному з найбільш технічно складних аспектів — конструктивній взаємодії суміжних стін. У контексті будинку-вставки стіни не просто обмежують простір, вони стають точкою фізичного контакту двох різних епох, технологій та

матеріалів. Найчастіше архітектору доводиться мати справу з історичними брандмауерами — глухими протипожежними стінами, які будувалися з повнотілої керамічної цегли на вапняному розчині. Такі конструкції за десятиліття, а іноді й століття експлуатації, набули специфічних фізико-хімічних властивостей: вони мають високу гігроскопічність і часто спираються на фундаменти мілкового закладення (бутовий камінь або перепалена цегла).

Основна дилема при зведенні нової стіни впритул до історичної полягає у виборі методу опори та конструктивної схеми. Найбільш безпечним, але складним рішенням є зведення незалежного несучого каркаса, де нова стіна виконується як самонесуча або огорожувальна конструкція, що не передає жодного навантаження на сусідню будівлю. При цьому між старою та новою кладкою обов'язково залишається технологічний зазор (деформаційний шов), який заповнюється пружними негорючими матеріалами, такими як мінеральна вата високої щільності. Це дозволяє будівлям «працювати» окремо, що критично важливо у випадках нерівномірного осідання ґрунтів або сейсмічних коливань. Використання ж історичної стіни як опори для нових перекриттів сьогодні практично не практикується через невідповідність старих матеріалів сучасним розрахунковим навантаженням та вимогам пожежної безпеки.

Особливу увагу слід приділити сумісності матеріалів. Сучасний залізобетон або силікатна цегла мають значно вищу щільність і низьку паропроникність порівняно з автентичною керамічною цеглою. Якщо притиснути сучасну герметичну стіну впритул до старого вапняного брандмауера без належної вентиляції та гідроізоляції, це може призвести до «замикання» вологи всередині історичної кладки. Результатом стає поступове руйнування старої цегли через постійне зволоження та цикли заморожування-розморозжування. Тому архітектори часто застосовують складні багатопарові системи, де між новою конструкцією та старою стіною створюється дренажний або вентиляційний прошарок, що дозволяє історичній стіні продовжувати природний вологообмін.

Ще одним «підводним каменем» є питання підсилення фундаментів. Оскільки сучасні будинки-вставки зазвичай мають підземні паркінги або глибші фундаменти для забезпечення стійкості, виникає потреба втручання в основу під сусідніми історичними будинками. Це вкрай ризикований процес, який вимагає поетапного бетонування окремих ділянок (захваток) під фундаментами сусіда. Будь-яка помилка у виборі матеріалу для підсилення або порушення черговості робіт може призвести до розтріскування фасадів історичної будівлі. Саме тому для вставки часто обирають сталеві каркаси або легкі монолітні системи, які дають меншу сумарну вагу на ґрунт і дозволяють мінімізувати масштабні земляні роботи поблизу тендітних фундаментів минулого.

Таким чином, фізичне змикання стін перетворюється на складний інженерний вузол, де архітектор має врахувати не лише геометрію, а й різницю

в теплотехніці та механіці матеріалів. Нова вставка має стати «добрим сусідом», який не лише візуально доповнює ансамбль, а й фізично не загрожує стабільності існуючих споруд, що робить цей етап аналізу місцевості найбільш відповідальним у всьому циклі проектування.

Фундаменти та Конфлікт «Безпека vs. Історія»

В умовах поточної військової агресії, проблема проектування фундаментів набуває додаткової, критичної ваги, особливо в Україні. Будівництво нового будинку-вставки на місці історично втраченого об'єкта завжди починається з земляних робіт, масштаб яких значно збільшується через необхідність інтеграції підземного сховища або, принаймні, підвалу з функцією укриття, що має відповідати чинним Державним будівельним нормам (ДБН). Це, як правило, вимагає глибокого закладення фундаменту, що створює прямий конфлікт із залишками старого фундаменту.

Залишки історичних об'єктів — фрагменти стін підвалів, фундаментна кладка чи артефакти, виявлені під час розкопок, — можуть мати вагому історичну цінність і розглядатися як об'єкти археологічної спадщини. У цьому випадку архітектор і забудовник опиняються перед фундаментальною дилемою:

1. Сценарій Збереження: Раціональне використання залишків для експонування, яке може бути зроблене у вигляді інтеграції під захисним склом у підлогу нового вестибюля або підвального приміщення, як ознаки історичної пам'яті.
2. Сценарій Безпеки та Раціональності: Повна ліквідація історичних залишків для будівництва монолітного, водонепроникного підвалу-укриття, який гарантовано відповідає умовам ДБН щодо захисту від ударної хвилі та засобів масового ураження.

Цей вибір не має універсального рішення; він завжди є індивідуальним випадком, що вирішується шляхом міждисциплінарного консенсусу. Хоча культурна цінність вимагає збереження, пріоритет абсолютної безпеки та захисту життя мешканців, який підкріплений законодавчими нормами воєнного часу, часто змушує пожертвувати історичними об'єктами заради створення надійного захисного простору. Це підкреслює унікальну складність проектування вставки в країнах, що відновлюються після конфлікту, де історична пам'ять має бути збалансована з нагальними вимогами сьогодення.

2.2 Культурні та естетичні бар'єри: проблема дисонансу та «місцевого духу».

Якщо фізичні обмеження ділянки диктують «скелет» майбутньої будівлі, то історико-культурний контекст визначає її «обличчя» та характер взаємодії з оточенням. Основним підводним каменем у цьому аспекті є необхідність глибокого аналізу морфології та стилістики існуючої забудови. Архітектор не

може розглядати будинок-вставку як ізольований артоб'єкт; він має розшифрувати «генетичний код» вулиці, що формувався протягом десятиліть або навіть століть. Культурний фактор вимагає від проектанта чіткої відповіді на питання: чи повинна нова будівля мімікрувати під оточення, чи вона має стати чесним маніфестом своєї епохи?

Аналіз архітектурних стилів сусідніх будівель є першочерговим завданням. Важливо звертати увагу не лише на декоративні елементи (ліпнину, пілястри чи сандрики), а передусім на тектоніку та ритміку. Кожна епоха — від класицизму до модерну — має свою логіку членування фасаду. Наприклад, класичні будівлі мають чітку тричастинну структуру (цоколь, основне поле, карниз) та виражену вертикальну вісь віконних прорізів. Сучасна вставка, навіть будучи мінімалістичною, повинна поважати цей ритм. Якщо нова будівля ігнорує ці «невидимі лінії», вона стає візуальним агресором, який руйнує цілісність ансамблю, незалежно від того, наскільки якісними є використані матеріали.

Однією з найбільших небезпек у культурному аспекті є псевдоісторизм. Спроба скопіювати стиль минулого століття з використанням сучасних матеріалів (наприклад, бетонна ліпнина або пластикові вікна «під дерево») зазвичай призводить до створення архітектурних підробок, які знецінюють справжню історичну спадщину поруч. Культурна цінність середовища полягає в його автентичності, тому сучасні методи проектування, як-от критичний регіоналізм, пропонують інший шлях: інтерпретацію, а не копіювання. Це означає використання аналогічних пропорцій, кольорової гами та матеріалів (цегла, натуральний камінь), але у сучасних, чистих формах. Таким чином, будинок-вставка стає «новим шаром» історії, який не обманює глядача, а демонструє тяглість розвитку культури.

Також архітектору необхідно враховувати «дух місця». Це нематеріальний фактор, який складається з колективної пам'яті мешканців про те, що раніше знаходилося на цьому місці, та загальної атмосфери району. Культурне обмеження полягає в тому, що нова будівля не повинна затьмарювати сусідні пам'ятки архітектури. Вона має виконувати роль «фонові забудови», яка підкреслює велич історичних доміант, а не намагається конкурувати з ними за увагу глядача. Використання нейтральних фасадів з великою площею скління часто допомагає «розчинити» нову будівлю у просторі, дозволяючи їй відображати історичні фасади навпроти, тим самим створюючи складний та шанобливий діалог між минулим і майбутнім.

Завершуючи культурний аналіз, варто зазначити, що успішна інтеграція можлива лише за умови розуміння стилістичної ієрархії. Якщо вулиця сформована у стилі сецесії, вставка має реагувати на її пластичність; якщо ж це суворий конструктивізм — на його лаконічність. Нехтування культурним контекстом на користь короткочасної архітектурної моди призводить до втрати

ідентичності міста, перетворюючи його історичний центр на випадкове скупчення несумісних об'єктів. Саме тому культурний аудит місцевості є обов'язковим етапом, що передує будь-яким ескізним пошукам.

2.3 Нормативно-правове регулювання та законодавчі бар'єри.

На відміну від фізичних та культурних обмежень, які є переважно емпіричними та етичними, законодавчі бар'єри є чітко визначеними і формально обов'язковими для виконання. Їхня основна мета — захистити колективну цінність історичного середовища, перетворюючи загальні культурні принципи на конкретні, вимірювані норми.

1. Обмеження Висоти та Лінії Обр'ю

Одним із найжорсткіших та найпоширеніших регуляторних інструментів є обмеження висоти забудови. В історичних центрах міст, де формувався єдиний, органічний силует, сучасні технології (як ми обговорювали, сталеві та монолітні каркаси) дають можливість будувати значно вищі будівлі, ніж історичні сусіди. Однак саме законодавство, впроваджене через зонінг-плани, історико-архітектурні опорні плани (ІАОП) та локальні будівельні норми, забороняє таку практику.

Це обмеження часто виражається у фіксованій максимальній висоті (наприклад, 18–22 метри або 5–7 поверхів) або через необхідність суворо дотримуватися лінії карнизу сусідніх будівель. Мета полягає в тому, щоб забезпечити візуальну єдність та уникнути дисонансу, який виникає, коли сучасна вставка «вистрілює» над історичним рядом. Нехтування цим правилом призводить до руйнування сприйняття масштабу вулиці та нівелює зусилля попередніх поколінь щодо створення гармонійного архітектурного ансамблю.

Приклад 1: Боротьба за силует Києва та «Блакитні Лінії». В Україні проблема порушення висотного регламенту в історичних зонах є особливо гострою. Численні судові позови та громадські протести були спрямовані проти забудовників, які перевищували дозволену висоту, чим безповоротно псували історичний силует правого берега та панорамні види на Дніпро. Недотримання так званих «блакитних ліній» (неофіційної, але ключової норми, що захищає вигляд на Лавру, Андріївську церкву та інші доміанти) призводило до того, що нові будівлі, які мали б бути вставками, ставали візуальними доміантами-агресорами.

2. Захист Видових Точок та «Блакитні Лінії»

Особливою категорією нормативного захисту є охорона панорамних та видових точок, спрямована на збереження безперешкодного огляду архітектурних доміант та історичного силуету міста. Для цього використовуються інструменти, відомі як «блакитні лінії» або обмеження візуальних коридорів.

«Блакитні лінії» — це концептуальні або графічно нанесені на містобудівні плани обмеження, які забороняють нове будівництво, що може перекрити або затінити ключові архітектурні пам'ятки (собори, вежі, ратуші) при погляді з певних визначених точок. Наприклад, будівництво вставки може бути дозволено в районі, але її висота має бути суттєво зменшена, щоб не заважати огляду купола собору з оглядового майданчика або сусідньої вулиці. Законодавче закріплення таких обмежень перетворює естетичну вимогу на юридичний імператив, ігнорування якого може призвести до анулювання дозволу на будівництво.

Приклад 2: Законодавча Битва за Висоту у Відні. Світовим прецедентом, що ілюструє жорсткість дотримання норм у історичних центрах, є Відень (Австрія). Центральна частина міста внесена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Будь-яка спроба перевищити встановлений висотний регламент жорстко припиняється. Навіть найменші відхилення від допустимої лінії даху можуть загрожувати виключенням міста зі списку ЮНЕСКО, що є потужним важелем впливу. Цей приклад демонструє, як юридичний імператив перетворює естетичну вимогу на незворотне правило.

3. Регулювання Матеріалів, Кольору та Типології

Законодавчі обмеження також деталізують вимоги до зовнішнього вигляду об'єкта, що безпосередньо стосується культурного фактора. Документи можуть вимагати:

- Використання традиційних або імітуючих матеріалів (наприклад, заборона на глянцеві або світловідбиваючі фасадні панелі, які можуть бути допустимі в інших районах).
- Дотримання колірної палітри кварталу.
- Збереження типології віконних прорізів (наприклад, співвідношення площі вікна до площі стіни), що гарантує візуальну спорідненість фасаду.

4. Дозвільні Процедури та Бюрократичні Бар'єри

На додаток до самих обмежень, процес отримання дозволу на будівництво вставки в історичній зоні є окремим бюрократичним бар'єром. Проекти, розташовані в межах охоронних зон (зон ЮНЕСКО, пам'яток місцевого чи національного значення), вимагають погодження не лише на місцевому рівні (головний архітектор міста), але й на рівні органів охорони культурної спадщини та, у деяких випадках, профільних міністерств. Цей процес є тривалим, багатоступеневим і вимагає надання розширеної документації, включаючи історико-містобудівні обґрунтування, що значно підвищує витрати та ризики для забудовника. Таким чином, законодавчі обмеження виступають як суворий фільтр, що забезпечує якість і повагу до історичного контексту.

2.4 Соціально-комунікативні аспекти та проблема публічної легітимізації проектів.

Навіть якщо проект будинку-вставки ідеально відповідає фізичним, культурним і законодавчим нормам, його успішна реалізація залежить від отримання соціальної легітимізації — прийняття його місцевою громадою. Соціальний фактор є найбільш непередбачуваним і часто призводить до довготривалих конфліктів, зупиняючи будівництво на роки.

1. Джерела Громадського Спротиву

Громадськість може виступати проти нового будівництва за низкою причин, які не завжди мають пряме відношення до архітектурної якості проекту:

«Синдром NIMBY» (Not In My Back Yard): Це класичний випадок, коли мешканці виступають проти будь-яких змін у їхньому безпосередньому оточенні. Спротив виникає не через нерозуміння архітектури, а через небажання мати нових сусідів, страх збільшення транспортного трафіку, шуму під час будівництва чи потенційного зниження вартості власної нерухомості. У щільній історичній забудові цей синдром посилюється, оскільки будь-яка вставка створює дискомфорт для сотень людей, які живуть і працюють поруч.

Стилістичне Нерозуміння: Багато мешканців, особливо в історичних районах, очікують від нової забудови копіювання старого стилю. Вони можуть сприймати сучасну, мінімалістичну вставку як чужорідний елемент, що порушує ідентичність їхнього району. Навіть найуспішніший з точки зору архітектурної критики сучасний дизайн може бути відкинутий суспільством як «бетонний куб» або «скляна коробка».

2. Приклад: Соціальне Житло у Люксембурзькому саду (Париж)

Яскравим ілюстрацією соціального конфлікту є ситуація з будівництвом соціального житла поблизу Люксембурзького саду в Парижі. Цей район є одним із найпрестижніших та найдорожчих у місті, де проживають переважно заможні мешканці. Коли було оголошено про плани будівництва будинку-вставки, призначеного для соціального житла, місцева громада виступила з активним спротивом.

На початку протести були викликані не лише логістичними труднощами будівництва, а й неприйняттям ідеї соціальної інтеграції — небажанням мати сусідів з іншим соціально-економічним статусом. Проте, завдяки якісному архітектурному рішенню (яке поважало висоту і ритм вулиці) та наполегливості міської влади, проект було реалізовано. З часом, коли будівля була завершена та заселена, опір громади вщух. Цей приклад демонструє, що, хоча первинна реакція може бути негативною, довгострокове прийняття можливе, якщо проект є високоякісним та реагує на соціальний запит міста.

3. Наслідки Браку Комунікації

Вирішальну роль у цьому процесі відіграє комунікація. Якщо діалог із громадою не налагоджений, соціальний спротив може стати непереборним бар'єром.

Відсутність Публічних Обговорень: Якщо забудовник та архітектор не проводять відкритих зустрічей, не презентують проект детально і не відповідають на запитання мешканців, це автоматично викликає недовіру та підозри щодо прихованих мотивів (наприклад, перевищення висоти чи нецільового використання).

«Добрий Кінець» Не Гарантовано: На жаль, не всі історії завершуються позитивно, як у Парижі. У багатьох випадках в Україні та світі конфлікти через ігнорування думки громади призводили до тривалого судового оскарження дозволів, фізичного блокування будівельних майданчиків, а іноді — до заморожування проекту на невизначений термін, незалежно від його архітектурної якості. Це підкреслює, що інвестиція часу та ресурсів у прозору комунікацію є такою ж важливою, як і інвестиція в якісні фундаменти.

Таким чином, соціальний фактор вимагає від архітектора та інвестора не лише вміння будувати, а й здатності вести діалог і демонструвати соціальну відповідальність, переконуючи громаду в тому, що будинок-вставка є не загрозою, а ціннісним доповненням до їхнього спільного міського простору.

Розділ 3. Основні Підходи та Методи Інтеграції Сучасної Архітектури в Історичне Середовище.

3.1 тилістичні методи інтеграції: тотожність, нюанс, контраст.

Архітектурна та містобудівна композиція — це не випадкове нагромадження елементів, а цілісна, високоорганізована система, де кожна частина має своє чітко визначене місце та роль. Всі елементи цієї композиції мають бути закономірно пов'язані між собою. Ця закономірність створюється через встановлення структурних відносин: контрастних, нюансних або тотожних. Саме ці, підпорядковані логіці та задуму, зв'язки забезпечують гармонію, баланс та виразність цілого. Будь-які незакономірні, хаотичні або випадкові стосунки між елементами принципово не здатні створити стійку та естетично завершену композицію, оскільки вони порушують її цілісність та єдність.

Тотожність: Ідентичність та Композиційний Ритм

Тотожність у композиції означає повну або майже повну рівність порівнюваних ознак двох або більше архітектурних форм (розміру, об'єму, конфігурації, текстури чи кольору).

Еволюція Тотожності: Від Ручної Праці до Індустріалізації

Історично склалося, що в природі, як і в історичній архітектурі, що ґрунтувалася на ручному будівництві та використанні природних матеріалів (камінь, цегла, дерево), абсолютна тотожність матеріальних форм була неможливою. Ці незначні варіації в розмірах і фактурі надавали старовинним будівлям відтінку людяності, романтизму та унікальності. Сучасне поняття абсолютної тотожності, з її ідеальною точністю розмірів, стало можливим лише з впровадженням індустріально виготовлених конструкцій, елементів і матеріалів (стандартизовані панелі, металеві профілі, блоки).

Проте, незважаючи на відсутність абсолютної точності, до історичного зодчества цілком застосовне поняття тотожних відносин, оскільки його естетичні якості не залежали від міліметрової відповідності. Надмірна, педантична точність повторюваних розмірів у деяких випадках може навіть позбавити архітектуру її живості, зробити її сухішою та монотонною.

Тотожні форми є основою метричних рядів та визначають композиційний ритм. Послідовне повторення однакових елементів (наприклад, віконних прорізів, колон, секцій) створює відчуття порядку, стійкості та спокійної рівноваги. Саме тому композиції, складені винятково з тотожних однооб'ємних елементів (наприклад, кубів одного розміру), часто відрізняються статичністю. Такими були типові житлові будинки першого покоління панельного будівництва, зібрані з однакових елементів, де тотожність була продиктована економічною та технологічною ефективністю.

Щоб уникнути монотонності та візуального дисонансу, талановиті архітектори поєднують тотожність з іншими типами відносин. Майстер, такий як Пол Рудолф, якого називали майстром своєрідного «залізобетонного бароко», активно використовував методи комбінаторики. Наприклад, в адміністративній будівлі графства Орандж, він поєднав два метричні ряди з тотожних елементів, а пожвавлення у фасадну композицію вносив через включення окремих елементів з іншого типологічного ряду форм, що створювало необхідний контраст або нюанс на тлі ідентичного повторення. Цей підхід доводить, що ефективна композиція рідко обмежується лише одним типом відносин.

Хоча тотожність є найпростішою у реалізації при використанні ідентичних одиничних елементів, її комбінаторні можливості значно зростають при переході до багатооб'ємних форм. Ці складні структури можуть складатися з елементів, які, хоча й не є ідентичними за розміром або конфігурацією, проте побудовані на основі спільного принципу тотожності (наприклад, мають однакову базову форму, але різні масштаби).

Через технічні труднощі реалізації та підвищену вартість, випадки використання складних багатооб'ємних форм, складених із елементів різного розміру, але об'єднаних тотожністю, в практиці зодчества вкрай рідкісні.

Набагато частіше архітектори досягають візуального та структурного багатства шляхом комбінування:

- Однооб'ємних тотожних форм (що створюють ритм і порядок).
- Однооб'ємних контрастних форм (що створюють акцент і динаміку).
- Однооб'ємних нюансних форм (що забезпечують плавні переходи).

Ключовим завданням при поєднанні елементів, що відрізняються розміром і типом (тотожні, контрастні, нюансні), є забезпечення композиційної цілісності.

Ця цілісність забезпечується наявністю загального модуля для всіх форм. Модуль — це базова одиниця виміру, якою зазвичай виступає мінімальний лінійний розмір, спільний для всіх елементів структури.

Використання єдиного модуля гарантує, що, незалежно від їхньої конфігурації чи масштабу, усі частини композиції математично та візуально узгоджені й пропорційні одна одній.

Введення єдиного модуля дозволяє архітектору перетворити складну комбінацію форм на гармонійний ансамбль, де різноманітність (контраст) підпорядковується єдиному закону (тотожність, виражена модулем). Цей принцип модульності є критично важливим для організації складних фасадів, великих житлових масивів та міських ансамблів.

Нюансні Відносини: Тонкі Відмінності та Деталізація

Нюанс — це композиційне відношення між двома або більше формами або їхніми властивостями, в якому подібність виражена значно сильніше, ніж відмінність. Фактично, нюанс — це ледь помітне відхилення від тотожності.

Класичним прикладом може бути прямокутник, дуже близький до квадрату (співвідношення сторін, наприклад, 1:1.1).

В архітектурі існує важливе правило щодо використання нюансу: нюансні відносини, як правило, не використовуються між самостійними, великими формами — об'ємними, плоскими чи просторовими.

Причина полягає у людському сприйнятті: мінімальна різниця у розмірах або конфігурації двох сусідніх основних об'ємів, які мали б виглядати ідентичними (тотожними), часто сприймається глядачем як помилка, недбалість або будівельний дефект, а не як свідомий художній прийом. Це може створювати враження дисгармонії, оскільки порушує очікувану закономірність.

Нюансні відносини найбільш плідні та доречні при художній аранжуванні окремих елементів та деталізації:

Профільовані деталі: Вони ідеальні для обробки карнизів, поясів, обрамлень прорізів, а також в обрисах колон і балок (наприклад, курватура — ледь помітне викривлення вертикальних ліній, що застосовувалося у давньогрецьких храмах для корекції оптичних ілюзій).

Ритмічні ряди: Нюанс здатен формувати динамічні ритмічні ряди, де повторювані елементи послідовно змінюються за розміром (зростаючий або спадаючий ряд) або розташуванням (хвилеподібний ряд). Це надає статичній формі відчуття руху та динаміки.

Колористика та Фактура: Нюансні відносини вельми доречні в архітектурній колористиці (використання відтінків одного кольору для збагачення фасаду), а також у поєднанні фактур, розмірів облицювальних плит та елементів дорожнього покриття. Це дозволяє уникнути монотонності без використання різких, контрастних акцентів.

Контраст у контексті архітектурної вставки є стилістичним відношенням, де відмінність між новими та існуючими формами, матеріалами чи властивостями виражена значно сильніше, ніж схожість, аж до полярної протилежності.

В архітектурі цей метод оперує полярними парами:

- Форма: горизонталь проти вертикалі, криволінійність проти ортогональності.
- Маса: візуально сприйнята важкість (камінь) проти легкості (скло).
- Текстура: динаміка (перфорація) проти статичності (гладкий фасад).
- Світло: масивна стіна проти суцільного отвору (маси і прорізу).

Композиції, засновані виключно на контрастних елементах, завжди вирізняються внутрішньою напруженістю та динамізмом. Це, однак, несе ризик — надмірний контраст може призвести до втрати цілісності композиції та візуально «руйнувати» історичний контекст, породжуючи дисонанс.

Саме тому в практиці проектування будинку-вставки контрастні відносини застосовуються не для всієї будівлі, а часто лише для фрагментів або як один із рівнів композиції. Такий підхід дозволяє новому об'єкту доповнювати загальний динамічний ряд елементів, не домінуючи над ним. Цей прийом охоче використовувався в творчості функціоналістів та пізніших модерністських течій. Наприклад, в історичному середовищі контраст може виражатися у введенні прозорого скляного об'єму поруч із масивною цегляною стіною, що відкрито декларує нову епоху будівництва.

Слід також пам'ятати, що контрастні відносини часто є «винуватцями» зорових ілюзій, які архітектори можуть використовувати для маніпулювання сприйняттям висоти чи об'єму, щоб пом'якшити різкість нового втручання.

Таким чином, нюанс є ключовим інструментом для збагачення деталей, створення плавних переходів і м'якої динаміки в архітектурі, де необхідна делікатна гра схожості та відмінності.

Порівняльна Таблиця Композиційних Відносин

Ознака	Тотожність (Ідентичність)	Нюанс (Схожість)	Контраст (Протилежність)
Співвідношення форм	Повна або майже повна рівність порівнянних ознак.	Подібність виражена сильніше, ніж відмінність.	Відмінність виражена значно сильніше, ніж подібність.
Естетична мета	Створення порядку, ритму, стабільності, симетрії та цілісності.	Створення плавних переходів, м'якої динаміки, збагачення деталей.	Створення акценту, драматизму, візуальної напруги та ієрархії.
Сприйняття	Спокійна рівновага, відчуття закономірності .	Сприймається як тонке, делікатне відхилення.	Різка зміна, привертання уваги, динаміка.
Застосування	Основа метричних	Профілі карнизів, курватура,	Поєднання великих і малих

	рядів (повторення вікон, секцій), панельне будівництво.	колеристика (відтінки одного кольору), динамічні ритмічні ряди (зростання/спадання)	об'ємів, світла і тіні, грубої і гладкої фактури.
Ризик при надлишку	Монотонність , статичність, нудьга .	Сприймається як помилка або будівельний дефект (якщо застосовано до великих форм).	Хаос , агресивність, розпад композиційної цілісності.

Ці три типи відносин є фундаментальними інструментами архітектора:

Тотожність встановлює загальний закон і забезпечує необхідну структурну єдність (часто через модуль).

Нюанс збагачує поверхню, пом'якшує різкі переходи та надає деталям витонченості.

Контраст порушує монотонність, виділяє головне і надає композиції енергії.

Успішна архітектурна композиція рідко використовує лише один із цих підходів, натомість комбінуючи їх у закономірний спосіб.

Висновок

Ці зв'язки слугують мовою, що забезпечує візуальну цілісність, гармонію та осмисленість простору.

Зокрема:

Тотожність (повна рівність) є основою для створення метричних рядів, ритму та відчуття статичної рівноваги й порядку. У сучасній архітектурі, вона підкріплюється модульним принципом, що дозволяє об'єднати різноманітні форми у єдину, пропорційну систему.

Нюанс (перевага подібності над відмінністю) використовується як інструмент деталізації та збагачення. Він незамінний у створенні плавних, динамічних ритмів та обробці тонких елементів (профілі, курватура), ефективно запобігаючи монотонності без використання різких прийомів.

Таким чином, Тотожність встановлює закон порядку, а Нюанс забезпечує його делікатне збагачення. Відсутність цих закономірностей призводить до хаосу та руйнує композиційний задум, оскільки лише свідоме застосування цих відносин гарантує єдність форми та змісту.

3.2 Робота з Висотними Лініями та Адаптація Масштабу.

Одним із головних завдань при проектуванні будинку-вставки є збереження висотного ритму історичного ансамблю. Архітектори обирають один із двох принципово різних підходів до роботи з висотними лініями: суворе підпорядкування (консерватизм) або тактичний відступ (модернізм), використовуючи візуальні хитрощі для маскування додаткового об'єму.

Суворе Підпорядкування Історичній Лінії Карнизу (Консервативний Підхід)

Цей підхід є найбільш консервативним і найчастіше застосовується в районах, які знаходяться під особливим захистом ЮНЕСКО або мають найвищий ступінь історико-культурної цінності. Його філософія полягає у самозреченні сучасної архітектури на користь збереження колективної пам'яті та візуальної цілісності історичного ансамблю.

Принцип: Нова будівля має абсолютно дотримуватися висоти, лінії карнизу та нахилу даху сусідніх історичних споруд. Тут діє принцип, що новий об'єкт повинен бути фоном, який дозволяє історичним пам'яткам домінувати. Будь-яке перевищення висоти, навіть на один метр, розглядається як акт візуальної агресії, що руйнує горизонтальний ритм вулиці.

Архітектурні Приклади та Практика:

Студія Max Dudler (Німеччина): Швейцарсько-німецький архітектор Макс Дудлер відомий своїм суворим мінімалізмом та глибокою повагою до історичного контексту. Його проекти, особливо у Берліні та Франкфурті, часто є вставками, які використовують сучасні матеріали (світлий камінь, цегла), але ідеально підпорядковуються лінійній структурі та висоті оточення. Дудлер доводить, що сучасна архітектура може бути абсолютно новою за формою, але при цьому абсолютно консервативною за масштабом та ритмом. Його підхід — це інтерпретація тектоніки, а не її копіювання.

Проект	Місто, Країна	Рік	Тип Проекту	Метод Інтеграції Висоти
Böhler Areal (Готель)	Дюссельдорф, Німеччина	2012	Будинок-вставка /Реконструкція	Ідеальне підпорядкування лінії карнизу; використання класичних матеріалів (цегла) у сучасній, чистій формі.
Головна бібліотека ім. Гумбольдта	Берлін, Німеччина	2009	Реконструкція та Вставка	Нові об'єми суворо дотримуються висоти історичних корпусів. Акцент на лаконічній тектоніці, що відповідає історичному контексту.

Офісна будівля Hufeland-Areal	Франкфурт, Німеччина	2019	Будинок-вставка	Суворе дотримання висоти та візуального масштабу сусідів. Фасад, членування якого повторює ритм класичної забудови.
-------------------------------	----------------------	------	-----------------	---

Студія David Chipperfield Architects (Європа): Девід Чіпперфільд, чії роботи часто мають монументальний та водночас лаконічний характер, застосовує підхід, де історична лінія карнизу сприймається як фундаментальна рамка для нової будівлі. Хоча його фасади є сучасними, вони часто відтворюють пропорції віконних прорізів і завжди суворо дотримуються загальної висоти, забезпечуючи непомітну інтеграцію у сформований історичний ряд. Це забезпечує візуальну гармонію та усуває будь-які законодавчі конфлікти щодо висоти.

Проект	Місто, Країна	Рік	Тип Проекту	Метод Інтеграції Висоти
Новий Музей (Neues Museum)	Берлін, Німеччина	2009	Реконструкція та Вставка	Вставка нових об'ємів та частин суворо дотримується оригінальної висоти та історичної руїни. Нові частини не домінують, а доповнюють
Музей Рівер-Сайд (Riverside Museum)	Глазго, Велика Британія	2011	Нове будівництво	Хоча це великий об'єкт, його висота та об'єм у відношенні до оточення розраховані так, щоб не конкурувати з панорамою міста (контекстуалізм)
Будинок Кауфмана (Kaufmann House)	Берлін, Німеччина	2009	Вставка/Житлова забудова	Суворе відповідність висоті сусідів. Використання стриманих матеріалів (теракота), що візуально інтегрують будівлю у фасадний ряд

Практика Реконструкції у Центральній Європі (Краків, Прага): У центрах міст, що зберегли готичну та барокову забудову, законодавство майже не залишає простору для маневру. Будь-яка нова будівля чи вставка повинна мати не лише відповідну висоту карнизу, але й часто повторювати нахил та форму історичного даху. Це створює ситуацію, коли сучасна вставка є ідеологічно сучасною (за матеріалами та плануванням), але візуально — це майже ідеальний двійник за об'ємом своїх сусідів.

Таким чином, підхід суворого підпорядкування є етичним вибором, який ставить збереження історичного об'єкту вулиці вище за індивідуальні архітектурні амбіції або комерційну вигоду від додаткової площі. Він є еталоном для проектування в найбільш чутливих історичних зонах.

Тактичний Відступ та Маскування Додаткового Об'єму (Модерністський Підхід)

Цей метод спрямований на вирішення конфлікту між комерційною доцільністю (потреба у більшій площі) та культурним контекстом (потреба у збереженні масштабу). Архітектори, які його використовують, створюють двошаровий фасад: нижній рівень суворо контекстуальний, а верхній рівень — незалежний та замаскований.

Основні Методи Маскування Висоти:

1. Відступ (Setback) та Уступчаста Форма: Найбільш поширений прийом. Верхні поверхи відступають від червоної лінії фасаду. Якщо відступ є достатньо великим (понад 3–5 метрів), надбудова стає невидимою для пішохода, що стоїть безпосередньо під будівлею. Надбудова перетворюється на мансардний чи технічний поверх, який не порушує візуальну лінію карнизу, сприйняту з рівня вулиці.

2. Візуальне Полегшення Об'єму: Надбудова виконується в матеріалах, які мають меншу візуальну вагу, ніж основний фасад.

Скло та Метал: Використання великих площ скла, матового металу або сітчастої структури дозволяє надбудові візуально розчинитися на тлі неба, особливо у похмуру погоду.

Контрастний Колір: Надбудова у темному, нейтральному кольорі (чорний, темно-сірий, антрацит) справляє враження тіні або технічного елемента, а не повноцінного житлового чи офісного поверху.

Архітектурні Приклади:

Студія Riegler Riewe Architekten (Австрія): Ця австрійська студія часто працює зі складними об'ємами у щільній забудові. Їхні вставки чи надбудови часто використовують скло та мінімалістичний дизайн для контрасту. Вони можуть додати один чи два поверхи над старим будинком, але ці поверхи будуть виконані як легка скляна конструкція з відчутним відступом. Їхній підхід — це чітке розділення: минуле (важке, кам'яне) та сьогодення (легке, прозоре). Це дозволяє уникнути імітації та чесно демонструє нове втручання, не порушуючи при цьому загальну масу будівлі.

Проект	Місто, Країна	Рік	Тип Проекту	Метод Інтеграції Висоти

Будівля компанії Kastner & Öhler	Грац, Австрія	2010	Надбудова /Реконструкція	Додавання кількох поверхів у вигляді легкої скляної конструкції з значним відступом від червоної лінії фасаду. Об'єм ""розчиняється"" на тлі неба
Наукова бібліотека TU	Грац, Австрія	2005	Вставка/Нове будівництво	Використання мінімалістичної форми та нейтрального кольору, що дозволяє об'єкту бути вищим за сусідів, але не візуально домінувати
Житловий комплекс на вул. Габсбургер	Відень, Австрія	2015	Житлова вставка	Чітке розділення фасаду на контекстуальний нижній ярус і сучасний верхній ярус, який використовує відступи для маскуванню загальної висоти

Студія Sauerbruch Hutton (Німеччина): Незважаючи на те, що Sauerbruch Hutton відомі своїми яскравими кольорами, у роботі з історичним контекстом вони часто використовують принцип візуального "скидання" висоти. Наприклад, у деяких їхніх об'єктах, верхні поверхи можуть мати скошену або ламану лінію даху, або бути виконані в матеріалі, що відрізняється за фактурою від основного фасаду, що робить їх менш помітними. Таким чином, вони створюють ефект "п'ятого фасаду", який видно лише згори, але який візуально не тисне на вулицю.

Проект	Місто, Країна	Рік	Тип Проекту	Метод Інтеграції Висоти
Студії та офіси GSW Headquarters	Берлін, Німеччина	2000	Нове будівництво / Комплекс	Використання іншого матеріалу та кольору на верхніх рівнях, щоб візуально полегшити та відокремити додаткову висоту від основного, більш масивного об'єму
Музей сучасного	Мюнхен, Німеччина	2009	Нове будівництво	Використання горизонтального членування та текстури

мистецтва Brandhorst				фасаду для оптичного зменшення загальної висоти та масивності об'єкта
Офісна будівля KfW Bankengruppe	Франкфурт, Німеччина	2010	Офісний комплекс	Використання закруглених кутів та пластичних фасадів, які дозволяють будівлі виглядати менш масивною і пом'якшують її вплив на міську панораму

Олег Дроздов (Drozdov & Partners, Україна): Його проекти є квінтесенцією цього підходу. У таких об'єктах, як Ave Plaza чи Platinum Plaza, застосовується метод розшарування фасаду: нижні рівні використовують контекстуальні матеріали, а верхні поверхи відступають і перетворюються на горизонтальні скляні "капсули". Цей прийом дозволяє отримати необхідну висоту (наприклад, 8–10 поверхів), водночас залишаючи візуальну висоту вулиці на рівні сусідніх 5–6-поверхових будівель. Це яскравий приклад тактичного модернізму, де висота є функціональною необхідністю, а її маскуванню — архітектурним рішенням.

Проект	Місто, Країна	Рік	Тип Проекту	Метод Інтеграції Висоти
Ave Plaza	Харків, Україна	2018	Багатофункціональна вставка	Значні відступи верхніх поверхів та використання скляного, прозорого фасаду для маскуванню додаткової висоти та збереження візуального карнизу вулиці
Platinum Plaza	Харків, Україна	2014	Торговельно-офісна вставка	Використання сучасного матеріалу (скло/метал) та контрастної геометрії на верхніх рівнях, щоб візуально відокремити надбудову від історичного ряду
Театр на Подолі	Київ, Україн	2017	Культурна вставка	Використання монолітного чорного об'єму з мінімальною

				кількістю деталей. Його лаконічність зменшує візуальну агресію, незважаючи на суспільну дискусію
--	--	--	--	--

Таким чином, архітектори, які обирають цей шлях, перетворюють законодавче обмеження висоти на творчий виклик. Вони не просто порушують правила, а використовують оптичні ілюзії та просторові хитрощі, щоб будівля була вищою, ніж здається, досягаючи комерційної мети, зберігаючи при цьому повагу до історичного масштабу вулиці.

3.3 Трансформація Форми та Використання Інноваційних Матеріалів у Вставках.

Після того, як архітектор визначив допустимі межі висоти та стилістичної відповідності, перед ним постає завдання креативного вирішення форми об'єкта. Якщо історичний контекст часто диктує обмеження на висоту та площу, то сучасні технології надають архітекторам безпрецедентну свободу для експериментів з формою та текстурою. Це дозволяє відійти від традиційної «коробчатої» геометрії, властивій історичній забудові, використовуючи інноваційні матеріали та складні геометричні форми для створення унікальних, проте контекстуально чутливих будівель-вставок.

Завдяки сучасним методам будівництва, архітектор більше не обмежений лише прямими кутами та плоскими стінами. Це відкриває можливість для створення таких об'єктів, які через свою пластичність та незвичну геометрію не просто вписуються, а збагачують історичне середовище, вступаючи з ним у динамічний діалог.

Переосмислення Геометрії: Від Прямокутника до Пластичності

Традиційна забудова історичних центрів є переважно ортогональною (прямокутною), жорсткою та масивною. Сучасні архітектори, навпаки, використовують складну геометрію як інструмент візуальної інтеграції та функціональної відповідності обмеженим умовам ділянки. Завдяки технологіям 3D-моделювання та монолітного будівництва, форма будівлі більше не є обмеженням, а стає способом самопрезентації об'єкта в історичному середовищі.

Замість того, щоб протистояти історичному оточенню монолітним і жорстким об'ємом, архітектори застосовують скошені кути та ламані (зігнуті) площини фасаду. Цей прийом створює оптичну ілюзію, що будівля є меншою або легшою. Наприклад, використання ламаних ліній може пом'якшити перехід від вуличної лінії до сусідньої будівлі та створити відчуття руху й динаміки, що контрастує зі статичністю більшості історичних фасадів. До того ж, функціонально скошені фасади можуть відповідати вимогам до інсоляції, мінімізуючи затінення історичних об'єктів поруч.

Успішна вставка повинна мати не лише сучасний, але й пластичний фасад. Історичні будівлі часто використовують вишукані еркери та балкони, що створюють гру світла й тіні. Сучасна вставка інтерпретує цю пластичність через виступаючі та заглиблені об'єми або великі еркерні рішення, але у чистих, мінімалістичних формах. Це дозволяє будівлі "дихати" і створює об'ємну фактуру, яка не здається занадто "пласкою" на тлі багатодекорованих сусідів. Навіть на кутових ділянках, замість гострого кута, може бути застосована криволінійна форма, яка допомагає пом'якшити сприйняття нової будівлі, яка завершує квартал, як це видно на прикладі "Танцюючого Дому" у Празі, чії хвилясті об'єми створюють візуальний діалог із бароковим оточенням.

Ще одним потужним інструментом є використання графічної структури через перфорацію. Зовнішній фасад може бути не суцільною стіною, а легким, перфорованим екраном (з металу, HPL-панелей чи сітки). Цей екран виконує роль камуфляжу, маскуючи сучасні віконні отвори та функціональні елементи будівлі. Водночас, перфорація створює візуальну текстуру та глибину, які можуть асоціюватися з різьбленням або орнаментами історичних фасадів. Ця гра світла і тіні надає об'єкту ефірного, мінливого вигляду, що є естетичною протилежністю масивності історичних споруд, привносячи в квартал сучасну легкість.

Інноваційні Матеріали та Текстура

Матеріали, використані в будинку-вставці, відіграють вирішальну роль у визначенні її ставлення до минулого. Вони повинні бути здатними створити зв'язок з історичним контекстом (через колір або фактуру), водночас чітко декларуючи сучасність та технічну досконалість об'єкта. У цьому полягає інновація: замість імітації старої цегли чи каменю, архітектори використовують сучасні матеріали для створення нової інтерпретації традиційної текстури.

Одним із найбільш ефективних матеріалів є високоякісне скло. Воно застосовується не лише у великих вітражах, а й у вигляді тонованого, матового або низькоемісійного покриття. Основна перевага скла в історичному середовищі — це рефлексія (віддзеркалення). Гладка скляна поверхня відбиває фасади історичних сусідів, дозволяючи новій будівлі візуально "одягнути" їхній образ і стати менш помітною та агресивною. Сучасна вставка, виконана у склі, буквально "розчиняється" в архітектурі оточення, перетворюючись на візуальний хамелеон, який щосекунди змінюється залежно від погоди та освітлення.

На противагу склу, що маскує, фіброцементні панелі та HPL-панелі пропонують широкі можливості для адаптації текстури. Ці матеріали дозволяють створити складні, нетипові форми і використовувати кольори, які імітують природний камінь, бетон або навіть дерев'яну обшивку, але з меншою вагою та підвищеною довговічністю. Фіброцемент дозволяє архітектору відтворити

стриману, шляхетну фактуру, яка відповідає загальній тональності кварталу, але у сучасній, високотехнологічній подачі, уникаючи при цьому псевдоісторичного декору.

Важливим прийомом є використання перфорованого металу для зовнішніх екранів. Це не просто огороження, а графічний інструмент. Металеві сітки або перфоровані панелі створюють ажурний зовнішній шар, який може нагадувати мереживо або різьблення, властиве історичним будівлям. Цей прийом дозволяє відтворити ритм та графічні елементи історичного фасаду, але у сучасній, високотехнологічній інтерпретації, забезпечуючи при цьому контроль над сонячним світлом та приватністю. Цей матеріал створює відчуття глибини фасаду, що протиставляється площині, і робить вставку візуально легшою, незважаючи на її об'єм.

Використання інноваційних матеріалів таким чином підтверджує, що архітектура вставки може бути одночасно і контекстуально чутливою, і сміливо інноваційною, дозволяючи будівлі існувати в діалозі з минулим, але повністю належати сьогоденню.

Приклади Втілення Складних Форм

Практика використання нестандартної геометрії та пластичності набула широкого розповсюдження у світовій архітектурі, демонструючи, що інноваційні форми можуть успішно взаємодіяти з історичним контекстом.

Один із найбільш хрестоматійних прикладів — "Танцюючий Дім" у Празі (архітектори Френк Гері та Владо Мілуніч, 1996 р.). Хоча це великий об'єкт, а не класична вставка, він є ілюстрацією того, як пластична, деконструктивистська форма була використана для інтеграції в бароково-готичний контекст Праги. Хвилясті, криволінійні форми веж, що нагадують танцюючу пару, створюють візуальний діалог із сусідніми історичними будівлями, імітуючи їхню пластичність, але мовою сучасної архітектури, замість того, щоб жорстко протистояти їм.

У Північній Європі, де історичні квартали часто мають вузькі та неправильні ділянки, архітектори змушені використовувати криволінійні та скошені фасади як функціональну відповідь на обмеження ділянки. Наприклад, студії, які працюють у Нідерландах, часто створюють вставки, де форма є не просто естетичним рішенням, а прямим наслідком:

- Необхідності мінімізувати затінення сусідніх вікон.
- Потреби створити світлові та повітряні колодязі.
- Необхідності максимально ефективно використати неортогональний простір.

Це призводить до появи будівель, чиї фасади мають складні вигини, які водночас створюють унікальний, динамічний образ, що є модерністським аналогом традиційних мансардних дахів та еркерів.

Інший приклад — робота студії Steven Holl Architects у деяких європейських містах. Вони часто застосовують складені, ламані та різані об'єми, які використовують світлотінь. Форма їхніх будівель, здається, відгукується на силуети та кути нахилу дахів навколишньої забудови, але при цьому зберігає цілком сучасну, скульптурну виразність. Використовуючи чисті лінії та мінімальну кількість матеріалів, вони створюють архітектурні вставки, які мають незвичайну геометричну форму, але їхній загальний масштаб залишається підпорядкованим історичному середовищу.

Таким чином, ці приклади демонструють, що складна геометрія в будинках-вставках не є актом руйнування, а є високотехнологічним інструментом інтеграції та збагачення історичного простору.

Розділ 4 Практичне Застосування Методів Проектування Вставки.

4.1. Аналіз Обраної Ділянки та Історичний Контекст Міста.

Для того, щоб краще усвідомити особливості проектування теорії не є достатнім. Завжди необхідно мати практичний досвід, і для цієї теми потрібно відповідну ділянку. Зрештою було обрано вільну ділянку в місті Івано-Франківську на вулиці Січових Стрільців між будинками №19 та №23..

Ця вулиця була розташована на південних околицях міста поруч із оборонними елементами за часів Речі Посполитої. Після поділу Речі посполитої ці землі перейшли під контроль Австрійської імперії. Цей перехід призвів до демонтажу оборонних укріплень, протилежної сторони вулиці було розташовано щільно забудоване передмістя. В період 1870-х – 1910-х було збудовано значна частина будівель, які існують до сьогоднішнього часу та складає більшість архітектурної композиції вулиці.

З ліва розташований будинок №19. Це 3-х поверховий житловий будинок із комерційним призначенням на першому поверсі, який є пам'яткою архітектури місцевого значення.

З права будинок №23 являється Екстім-сіті. Ця громадська будівля із торговими та офісними приміщеннями, поверховість якого становить 6 поверхів. Будівля має явні ознаки контрасної забудови завдяки матеріалу використаного для фасадів. Фасадне рішення виконане таким чином, що перші 4 поверхи продовжують лінію карнизу сусідніх будівель, а наступні відходять в глибину форми.

Ділянка має форму видовженої прямокутної трапеції. Це обумовлене не паралельним розташуванням двох сусідніх будівель. В наслідок вісь несучих осей не можуть сформувати рівні клітки і та складається з кількох груп. Ширина ділянки становить приблизно 13.6 метрів у передній частині, а глибина розтяглася майже на 30 метрів. Це викликало складнощі із продумуванням розташування вертикальних комунікацій, таких як сходові клітки та мокрих зон. В добавок були труднощі і з прямим сонячним світлом.

Незважаючи на труднощі було спроектовано кілька пропозицій, які мають свої унікальні розташування кімнат.

4.2. Концептуальні Рішення та Обґрунтування Вибору Стилiстичного Методу.

Особливістю будівництва в історичному архітектурному середовищі полягає в 3 стилістичних підходах: тотожність, нюанс, контраст. Оскільки кожен із цих підходів має унікальні особливості та вимагають різний підхід у роздумах, було вирішено спробувати усі три на практиці. Це допомогло отримати необхідний досвід, який можна описати.

Тотожність.

У випадку із тотожністю важливо було уподібнити будівлю до сусідніх. Ускладнювало ситуацію кардинальна відмінність сусідніх споруд розташованих зліва та з права. Було прийняте рішення фасад стилістично більше наблизити до історичного будинку. Наближення було досягнене за допомогою використання м'яких відтінків кольорів. Проте були взяті деякі деталі і з сучасного будинку, такі як високі вертикальні вікна. Елементи декору були виконані таким чином, щоб не перебирати на себе візуальну домінацію. На рівні першого поверху були зроблена ніша, у яку можна увійти через арочний прохід. Як додатковим елементом декору слугує світло, яке буде наявним у темну пору доби.

Контраст.

Для контрастного варіанту значну роль відіграли фасади покриті цегляною вкладкою. Цегляне покриття не було суцільним і доповнювалося чорним покриттям або мармуром. Під час роботи були проведені експерименти із композицією оздоблення та кольоровою гамою. В результаті дійшов до використання білої цегляної кладки в комбінації із покритим в чорний колір фасадом. Також фасад був доповнений чорним мармуром в якості додаткового декору для фасаду на рівні першого поверху та текстурами, які імітують текстуру білого мармуру, для стіни еркерлю.

Нюанс.

Для нюансного варіанту надихався будівлями із великими фасадними вікнами. Це посприяло для фасаду із вертикальними вікнами, які стають домінуючим елементом фасаду. Також було проаналізовано сусідні будівлі та замічено сітчасту структуру фасаду, яку я передав у вікнах, зробивши їх у французькому стилі.

Висновок

Результати проведеного дослідження підтверджують, що проектування будинку-вставки в історичному середовищі є не лише технічним завданням заповнення лакуни в забудові, а складним процесом культурного та просторового діалогу між епохами. Встановлено, що успішна інтеграція нового об'єкта вимагає глибокого розуміння «Genius Loci» та всебічного аналізу комплексних обмежень — від фізичних параметрів ділянки до жорстких нормативно-правових бар'єрів. Процес проектування у щільному історичному контексті завжди є пошуком балансу між комерційною доцільністю, функціональною сучасністю та необхідністю збереження цілісності архітектурної спадщини.

Аналіз стилістичних методів та міжнародного досвіду продемонстрував, що сучасна архітектура володіє широким інструментарієм для вирішення висотних та об'ємно-планувальних конфліктів. Використання методів тактичного модернізму, таких як відступи від червоної лінії, візуальне полегшення об'ємів через прозорість скла та використання перфорованих текстур, дозволяє створювати об'єкти, що гармонійно співіснують з історичними сусідами. Прийоми нюансу та контрасту виявляються найбільш ефективними, оскільки вони дозволяють уникнути псевдоісторизму, водночас підкреслюючи цінність автентичної забудови через сучасну інтерпретацію її ритму та тектоніки.

Практична апробація досліджених методів на прикладі ділянки в місті Івано-Франківську підкреслила важливість врахування морфології забудови кінця XIX – початку XX століття. Встановлено, що для середовища, сформованого в період австрійського розквіту міста (еклектика, сецесія), найбільш доцільним є використання архітектурної мови, яка поважає існуючу лінію карнизу та масштаб вулиці, але застосовує інноваційні матеріали для декларації своєї сучасності. Таким чином, сучасний будинок-вставка стає не дисонуючим елементом, а логічним продовженням безперервного розвитку міського організму, збагачуючи його новим естетичним та функціональним змістом.

Використані джерела

1. Архітектура, яка змінила обличчя старих міст
URL:<https://iprosvita.com/arkhitektura-i-aka-zminyla-oblychchia-starykh-mist/>
2. Бевз М. В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст: дис. ... д-ра архітектури. — Львів, 2004.
3. Гнатюк Л. Р. Архітектурний контекстуалізм: теорія та практика проектування в історичному середовищі. — К.: КНУБА, 2010.
4. ДБН Б.2.2-12:2019. Планування та забудова територій. — К.: Мінрегіон України, 2019.
5. ДБН В.2.2-15:2019. Житлові будинки. Основні положення. — К.: Мінрегіон України, 2019.
6. Доступне може бути стильним: як паризькі архітектори дестигматизують соціальне житло URL:https://realestate.24tv.ua/sotsialne-zhitlo-frantsiyi-yak-proyektuyut-novi-budinki-istorichnomu_n2233844
7. ДСТУ-Н Б В.1.1-27:2010. Захист від небезпечних геологічних процесів, шкідливих експлуатаційних впливів, від пожежі. Настанова з розрахунку інсоляції об'єктів цивільного призначення.
8. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III (зі змінами).
9. Зводити нове і не псувати Дніпро: як у місто «вписують» новобудови URL:<https://gorod.dp.ua/news/237440>
10. Ігор Панчишин про стару і сучасну архітектуру Івано-Франківська: інтерв'ю для #Йод URL: <https://kurs.if.ua/igor-panchyshyn-pro-staru-i-suchasnu-arhitekturu-ivano-frankivska-intervyu-dlya-jod/>
11. Історична архітектура міста та сучасна забудова: як знайти компроміс URL:<https://varianty.lviv.ua/publikatsiyi/istorychna-arkhitektura-mista-ta-suchasna-zabudova-yak-znaity-kompromis>
12. Крієр Р. Міський простір у теорії та практиці / Пер. з нім. — М.: Ладья, 2003. (Класика про морфологію міст).
13. Лінч К. Образ міста / Пер. з англ. — М.: Стройиздат, 1982. (Важливо для розуміння візуальних домінант).
14. Нова архітектура у історичних районах Європи URL:<http://www.urbanua.org/dosvid/zakordonni-pryklady/149>
15. Особливості будівництва в історичному ареалі міста серед об'єктів, що мають історико-культурну цінність URL:<https://life.liga.net/poyasnennya/article/kto-vinovat-cho-v-gorode-poyavilsya-monstr-kak-stroit-chtoby-ne-portit-gorod>
16. Проблеми збереження історичного образу міста URL:<https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/5bf06ce9-0c8c-497a-b351-7e41173fcb40/content>

17. Родвелл Д. Охорона та сталий розвиток в історичних містах. — Blackwell Publishing, 2007. (Rodwell D. Conservation and Sustainability in Historic Cities).
18. Старі нові будинки URL:<https://vgoru.org/ukrayina/stari-novi-budyanky>
19. Театр на Подолі: історія та цікаві факти про Молодий Київський Театр URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mZrGZJ1Rv4A>
20. Теорія та історія архітектури URL:<http://archinform.knuba.edu.ua/article/view/335049/325752>
21. Формування інноваційних будівель засобами ергодизайну в контексті сталого розвитку міського середовища. URL:<https://pdfs.semanticscholar.org/cf13/872f807a88fd1ce610a914fa92d977c37fe8.pdf>
22. «Хто винен, що у нас з'явилась потвора?» Як будувати, щоб не псувати місто URL: <https://life.liga.net/poyasnennya/article/kto-vinovat-chto-v-gorode-poyavilsya-monstr-kak-stroit-chtoby-ne-portit-gorod>
23. Чи місце модерністській архітектурі у старих центрах міст? Показуємо на прикладі телефонної станції в Одесі URL:<https://hmarochos.kiev.ua/2024/10/31/chy-misce-modernistskij-arhitekturi-u-staryh-czentrah-mist-pokazuyemo-na-prykladi-telefonnoyi-stancziyi-v-odesi/>